جمهوری اسلامی ایران

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

شورای گسترش و برنامه ریزی آموزش عالی

برنامه درسی رشته

حکمت و کلام شیعی

(Theosophy and Shi'ite Theology)

دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته

(ویژه دانشگاه امام صادق (ع))

گروه علوم انسانی

براساس مصوبه جلسه شماره ۹۳۲ تاریخ ۱۳۹۹/۰۶/۰۲ شورای گسترش و برنامه ریزی آموزش عالی

باسمه تعالی

نام رشته: حکمت و کلام شیعی | **عنوان گرایش: ـ**

گروه: علوم انسانی | **دوره تحصیلی: کارشناسی ارشد ناپیوسته**

کارگروه تخصصی: ـ | **نوع مصوبه: تدوین**

پیشنهادی: دانشگاه امام صادق(ع) | **تاریخ تصویب: ۱۳۹۹/۰۶/۰۲**

به استناد آیین نامه واگذاری اختیارات برنامه ریزی درسی مصوب جلسه شماره ۸۸۲ تاریخ ۱۳۹۵/۱۱/۲۳ شورای عالی برنامه ریزی آموزشی، برنامه درسی تدوین شده دوره کارشناسی ارشد ناپیوسته رشته حکمت و کلام شیعی طی نامه شماره ۱۴۰/۹۵۵۹۶ تاریخ ۱۳۹۹/۰۳/۱۷ از دانشگاه امام صادق (ع) دریافت شد و در جلسه شماره ۹۳۲ تاریخ ۱۳۹۹/۰۶/۰۲ شورای گسترش و برنامه ریزی آموزش عالی به شرح زیر تصویب شد:

ماده یک- این برنامه درسی برای دانشجویانی که از مهر ماه سال ۱۴۰۰ وارد دانشگاه امام صادق (ع) می شوند، قابل اجرا است.

ماده دو- این برنامه درسی در سه فصل: مشخصات کلی، جدول های واحدهای درسی و سرفصل دروس تنظیم شده است و به دانشگاه امام صادق(ع) که مجوز پذیرش دانشجو از شورای گسترش و برنامه ریزی آموزشی و سایر ضوابط و مقررات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری را دارد، برای اجرا ابلاغ می‌شود.

ماده سه- این برنامه درسی از شروع سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ به مدت ۵ سال قابل اجرا است و پس از آن نیاز به بازنگری دارد.

دکتر محمدرضا آهنچیان
دبیر کمیسیون برنامه ریزی آموزشی

دکتر علی خاکی صدیق
دبیر شورای گسترش و برنامه ریزی آموزش عالی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم تحقیقات و فناوری

مشخصات کلی، برنامه آموزشی و سرفصل درس‌های

دوره کارشناسی‌ارشد

حکمت و کلام شیعی

(Theosophy and Shi'ite Theology)

گروه علوم انسانی

مصوّب جلسه ..... شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی

وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری مورّخ .....

فصل اول: کلیات

مشخصات دوره کارشناسی ارشد حکمت و کلام شیعی

مقدمه

طرح مباحث اصول اعتقادات و الهیاتی به نحو استدلالی و برهانی برای دفاع از اندیشه‌های اصیل اسلامی و شیعی امری لازم و ضروری است. در دورانی که مخالفان با طرح آراء سست و بی‌بنیان خود و انواع انحرافات فکری به مبارزه با پایه‌های فکری اسلامی مشغول هستند لازم است اندیشمندان مسلمان و معتقد با بیان مفاهیم دینی و تبیین عقلانی اعتقادات دینی به تحکیم مبانی اعتقادی متدینان بپردازند و با پاسخ‌گویی به شبهات تبلیغات سوء دشمنان اسلام و اهل بیت را خنثی نمایند. اما ورود در میدان تضارب آراء و دفاع از اعتقادات آیین مقدس اسلام و تشیع و اثبات حقانیت و برتری آن بر ادیان و مذاهب دیگر و بی‌دینی و الحاد و شرک مشروط به توانایی‌های خاصی است که یکی از مهم‌ترین و کارآمدترین آنها به مبانی و بنیان‌های فلسفی مربوط می‌شود. حکیمان مسلمان، متکلمان توانمند و عالمان دینی با اطمینان از حقانیت اسلام و تشیع و عقلانیت نهفته در اندیشه‌های اسلامی با قوت و اعتماد به نفس در این میدان گام نهادند و عملاً اثبات کردند که میراث عظیم حکمی و سنت کلامی(مخصوصاً کلام شیعی) به خوبی می‌تواند در مقابل آراء کهن و جدید فلسفی و کلامی غربی و شرقی، همچنان به عنوان منبع اندیشه‌های ناب در حوزه مباحث اعتقادی مطرح باشد و رخنه‌های معرفتی مکاتب مادی را نشان دهد.

- با توجه به اهمیت و نقش رشته‌های حکمت‌بنیان در حوزه علوم انسانی اسلامی، رشته حکمت و کلام شیعی در سطح کارشناسی ارشد تاپیوسته می‌تواند بستر مناسبی برای طرح اندیشه‌های اصیل اسلامی و شیعی باشد.

اهداف رشته:

هدف رشته حکمت و کلام شیعی، تربیت دانش‌آموختگانی بصیر، آگاه و متعهد به اسلام است که با استفاده از میراث حکمت و کلام شیعی، بتوانند بر اساس آموزه‌های قرآنی و روایی، با توضیح مفاهیم دینی و تبیین باورهای اسلامی و شیعی، اشکالات و شبهات قدیم و جدیدی که در موضوعات اعتقادی مطرح است بررسی و ارزیابی نمایند و با ارائه پاسخ‌های عقلی و منطقی از اعتقادات و باورهای شیعی دفاع نمایند، به این ترتیب با بهره‌گیری از مطالعات فلسفی ـ کلامی، بستری مناسب برای دانش‌آموختگان این رشته در جهت تولید علم و نظریه پردازی درفراهم می‌شود

به طور کلی اهداف تعیین شده این رشته به شرح زیر است:

- ☐ تبیین حکمی قرآنی آموزه‌های اسلامی - شیعی
- ☐ تحکیم و تقویت اندیشه‌های اعتقادی اسلام و تشیع از طریق تولید علم
- ☐ پاسخ منطقی و مستدل به شبهات اعتقادی

الف) اهداف شناختی

- شناخت عمیق روش‌های تفسیری در استنباط مباحث اعتقادی از آیات و روایات
- آشنایی عمیق و تفصیلی با مباحث اعتقادی و الهیاتی قرآن و روایات معصومین (علیهم‌السلام)
- تحلیل و بررسی دیدگاه‌های فیلسوف متکلمان مسلمان به ویژه امامیه در مباحث الهیاتی
- تحلیل و بررسی متون و مآخذ قدیم و جدید کلامی

ب) اهداف گرایشی

- تقویت ایمان استدلالی و اعتقاد به حقانیت اسلام و تشیع
- اعتقاد به توانمندی آن در پاسخگویی به نیازهای اساسی بشر
- تقویت روحیه جستجو گرانه و خلاقانه در حوزه آموزه‌های اعتقادی
- تقویت حس تعهد و علاقه‌مندی به تحکیم و ترویج اندیشه‌های اسلام و تشیع

ج) اهداف مهارتی

- توانایی انجام پژوهش‌های قرآن محور در مسائل اعتقادی با بهره‌گیری از میراث حکمی - کلامی
- توانایی پاسخگویی علمی و منطقی به شبهات اعتقادی
- توانایی تبلیغ و ترویج اندیشه‌های اسلامی- شیعی بر اساس منطق و استدلال

با توجه به اهداف رشته، در برنامه‌ریزی و اجرای آن معیارهای زیر در نظرگرفته شده است:

- پژوهش‌محور بودن فعالیت‌های علمی- آموزشی
- تأکید بر همراهی آموزش‌های عملی و نظری
- تقویت خلاقیت و نوآوری در راه تولید علم نافع
- تقویت نشاط و انگیزه در راه تحصیل علم
- تقویت روحیه آزاداندیشی، تفکر نقدی و ورود به مباحثه و جدل علمی
- ایجاد قابلیت و کسب مهارت‌های لازم برای انجام فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی

ضرورت و اهمیت

در حال حاضر رشته‌هایی با عنوان شیعه‌شناسی، کلام و عقاید، فلسفه و کلام اسلامی در سطح کارشناسی ارشد در داخل کشور اجرا می‌گردد؛ ولی هیچ‌یک از این رشته‌های دانشگاهی، تبیین عقلانی آموزه‌های اسلامی- شیعی از طریق فلسفه و حکمت اسلامی را هدف نگرفته است. رویکرد غالب در برخی از این رشته‌ها طرح مباحث تاریخی است و در برخی دیگر کلام نقلی محور مطالعات قرار گرفته است. برخی از این رشته‌های مصوب عبارتند از:

در حال حاضر رشته‌هایی با عنوان شیعه‌شناسی، کلام و عقاید، فلسفه و کلام اسلامی در سطح کارشناسی ارشد در داخل کشور اجرا می‌گردد؛ ولی هیچ‌یک از این رشته‌های دانشگاهی، تبیین عقلانی آموزه‌های اسلامی- شیعی از طریق فلسفه و حکمت اسلامی را هدف نگرفته است. رویکرد غالب در برخی از این رشته‌ها طرح مباحث تاریخی است و در برخی دیگر کلام نقلی محور مطالعات قرار گرفته است. برخی از این رشته‌های مصوب عبارتند از:

۱. رشته کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی (گرایش کلام اسلامی)؛ دروس تخصصی این رشته شامل کلام امامیه، کلام معتزله و اشاعره، فلسفه دین، مسائل جدید کلامی و معرفت‌شناسی دینی است.

۲. رشته کارشناسی ارشد کلام اسلامی- مرکز جهانی علوم اسلامی؛ دروس تخصصی این رشته، دروسی مانند شیعه‌شناسی، کلام تحلیلی، کلام تطبیقی، اندیشه‌های کلامی معاصر در جهان اسلام، متن‌شناسی کلامی، تاریخ کلام اسلامی، فلسفه کلام و عرفان، زبان تخصصی و پایان‌نامه در نظر گرفته شده است.

۳. رشته کارشناسی ارشد کلام شیعه؛ دروس تخصصی شامل شیعه‌شناسی، شناخت منابع حدیثی شیعه و اهل سنت، امامت در قرآن امامت عامه و خاصه، تاریخ تحلیلی عصر نبوی، تاریخ تحلیلی عصر ائمه معصومین، سیره معصومین، شبهات امامت، متون ادبی امامت، امامت و خلافت از نظر اهل سنت و مهدویت از نگاه فریقین است.

۴. رشته کارشناسی شیعه‌شناسی- مرکز تخصصی شیعه‌شناسی تحت نظارت حضرت آیت الله مکارم شیرازی؛ این رشته با هویت میان رشته‌ای از معارف مربوط به حوزه‌های کلام، تفسیر، حدیث، فقه، تاریخ، جغرافیا و ... بهره می‌گیرد.

۵. رشته دکتری شیعه‌شناسی (حوزوی- دانشگاهی) با رویکرد کلامی- تاریخی؛ دروس اصلی عبارتند از: آموزه‌های شیعه با رویکرد شبهه، مکاتب کلامی شیعه، شیعه و علوم و تمدن اسلامی، اندیشه و نظریه سیاسی شیعه، تشیع و تصوف، تشیع و عقل گرایی، امامت و شبهات کلامی تاریخی، بررسی تطبیقی منابع تفکر دینی، کلام تطبیقی فرق شیعی.

۶. رشته کارشناسی ارشد تاریخ تشیع- جامعه المصطفی؛ دروس تخصصی این رشته عبارتند از: فرقه‌های شیعی، دولت‌های شیعی، متون تخصصی، مراکز تشیع، زبان تخصصی، تشیع در آثار مستشرقان، تاریخ حوزه‌ها و مرجعیت شیعی، شیعه و تمدن اسلامی، تاریخ نگاری تشیع، شناخت مأخذ تاریخ تشیع، دانشمندان شیعی و مهم‌ترین آثار علمی مکتوب، شیعه در جهان امروز و تاریخ اندیشه سیاسی شیعه.

۷. رشته شیعه‌شناسی (کلام شیعه) دانشگاه ادیان و مذاهب؛ دروس تخصصی این رشته شامل تاریخ کلام، کلام شیعه، تاریخ کلام، کلام غیر شیعه، معارف قرآن (خداشناسی، راه و راهنماشناسی و انسان‌شناسی)، احادیث کلامی شیعه، کلیات فلسفه اسلامی، نثر جدید عربی، منابع تفکر شیعی، امامت و ولایت، مفهوم و تاریخ پیدایش تشیع، فرق شیعه، شیعه در جهان، آموزه‌های شیعه، شبهه شناسی، اخلاق و عرفان در شیعه، شیعه و حکومت، شیعه و اندیشه تقریب میان مذاهب اسلامی و مسائل جدید کلامی است.

۸. رشته فرق تشیع- دانشگاه ادیان و مذاهب، رشته شیعه شناسی(کلام شیعه) دانشگاه ادیان و مذاهب؛ دروس تخصصی این رشته عبارتند از: تاریخ مذاهب کلامی(فرق تسنن)، کلام اسلامی، تاریخ ادیان، تاریخ تصوف، پیدایش تشیع، تاریخ امامیه، معارف امامیه، گرایش‌های شیعی غیر معروف در سه قرن نخست، تاریخ زیدیه، معارف زیدیه، تاریخ اسماعیلیه، معارف اسماعیلیه، غلو و غلات، جریان‌های انشعابی و انحرافی، تاریخ عقاید امامیه، عقاید زیدیه، عقاید اسماعیلیه.

۹. مطالعات تاریخ تشیع- دانشگاه ادیان و مذاهب؛ دروس تخصصی این رشته شامل فلسفه تاریخ و مکاتب تاریخ‌نگاری مسلمانان، تاریخ فلسفه اسلامی، تاریخ ایران و جزیره العرب قبل ازاسلام، تاریخ مذاهب اسلامی(غیرشیعه)، تاریخ مختصر ادیان، تاریخ تصوف و عرفان با تاکید بر نقش شیعه، پیدایش تشیع، تاریخ تحلیلی امامان [علیهم‌السلام]، تاریخ فرقه‌ها و مکاتب شیعه، تاریخ سیاسی شیعه(نهضت و دولت‌ها)، تاریخ علمای شیعه، شیعه گسترش علوم و تمدن اسلامی، تاریخ کلام شیعه(منابع تفکر واختصاصات)،تاریخ تشیع ایران، جغرافیای تشیع در جهان معاصر و شیعه در مطالعات معاصر(مستشرقان) است.

۱۰. رشته کارشناسی شیعه‌شناسی- جامعه المصطفی؛ دروس تخصصی این رشته شامل تاریخ تشیع، جغرافیای تشیع، آئین‌ها و شعائر شیعی، علم رجال و درایه در شیعه، علم تفسیر در شیعه، علم فقه و اصول در شیعه، علم فلسفه در شیعه، علم کلام در شیعه، اخلاق وعرفان در شیعه، تاریخ حوزه‌های علمیه، اختصاصات فقهی شیعی، فلسفه اسلامی، آشنایی با منابع حدیثی شیعه، متن‌خوانی روایی، فرق شیعه، شیعه در نگاه دیگران، نیازهای منطقه‌ای و معارف شیعه است.

۱۱. رشته کارشناسی ارشد کلام اسلامی- جامعه المصطفی؛ دروس تخصصی این رشته عبارتند از: شیعه شناسی، کلام تحلیلی، کلام تطبیقی، اندیشه‌های کلامی معاصر در جهان اسلام، متن‌شناسی کلامی، آیات و روایات کلامی، تاریخ کلام اسلامی، فلسفه، کلام و عرفان و زبان تخصصی.

۱۲. رشته کارشناسی ارشد علوم حدیث، گرایش کلام و عقاید-دانشکده علوم قرآن و حدیث، با رویکردی حدیثی: دروس تخصصی این رشته شامل دروس ذیل است: مبانی فهم حدیث، حوزه‌ها و مکتب‌های حدیث، مبانی جرح و تعدیل و جریان‌شناسی روات، کتابشناسی احادیث اعتقادی، علم کلام، علم و معرفت در قرآن و حدیث ، توحید در قرآن و حدیث، عدل الهی در قرآن و حدیث، نبوت و رسالت در قرآن و حدیث، امامت و ولایت در قرآن و حدیث، معاد در قرآن و حدیث، مبانی احتجاج و گفتگو در قرآن و حدیث.

۱۳. رشته کارشناسی ارشد کلام تطبیقی- دانشگاه شهید بهشتی: برای مقایسه مذاهب و ادیان. دروس تخصصی این رشته عبارتند از: روش‌شناسی مطالعات تطبیقی، کلام اسلامی با رویکرد مقایسه و تطبیق بین مذاهب اسلامی به ویژه معتزله، اشاعره و شیعه، تاریخ علم کلام یهودی و مسیحی، کلام یهود، کلام مسیحی، کلام زردشتی، متون تخصصی کلام به زبان انگلیسی و عربی، الهیات تطبیقی (مقایسه و تطبیق منابع و محتوای کلام یهودی، مسیحی و اسلامی).

۱۴. رشته کارشناسی ارشد تاریخ تشیع: دروس تخصصی این رشته شامل روش‌شناسی تاریخ نقد متون تاریخی، مکاتب تاریخ‌نگاری در تمدن اسلامی، فلسفه علم تاریخ، مفهوم و تاریخ پیدایش تشیع، سیره ائمه، علم و آموزش در جهان تشیع، تاریخ سیاسی شیعه، تاریخ اجتماعی شیعه، فرق شیعه و تشیع در آثار مستشرقان است.

۱۵. رشته تاریخ تشیع: دروس تخصصی این رشته شامل فرقه‌های شیعی، دولت‌های شیعی، مراکز تشیع، تشیع در آثار مستشرقان، شیعه و تمدن اسلامی، تاریخ‌نگاری تشیع، شناخت مآخذ تاریخ تشیع، شیعه در جهان امروزو تاریخ اندیشه سیاسی شیعه است.

چنانچه ملاحظه می‌شود در هیچ‌یک از این رشته‌ها، حتی آن‌هایی که به نحوی با مباحث اعتقادی ارتباط دارد، به نگاه حکمی به قرآن و حدیث تأکید نمی‌شود.

➢ در بیان ضرورت تاسیس این رشته، باید گفت، حرکتی که از سوی بزرگانی چون شیخ مفید، سید مرتضی، نصیرالدین طوسی، خاندان دشتکی و ....، برای دفاع از اندیشه‌های اسلامی و شیعی آغاز شده بود در قرن یازدهم با ظهور حکیم صدرالمتألهین به اوج خود رسید. در این طریق به جای اتکای صرف به عقل فلسفی، آموزه‌های قرآن و اهل بیت (علیهم‌السلام) در کنار برهان و شهود عرفانی به عنوان منابعی برای تحصیل حقایق الهیاتی مورد توجه قرار می‌گیرند. پس از صدرا کسانی چون علامه طباطبایی و استاد مطهری و ... به این حرکت تداوم بخشیدند؛ تکمیل این مطالعات و بررسی و ارزیابی این تلاش‌ها به ویژه با توجه به نظرات منتقدان این حرکت، می‌تواند به تولید علم و توسعه مرزهای علم و دانش بینجامد؛ و این مهم با تاسیس رشته هایی چون رشته ی حاضر و پرورش متخصصانی در این زمینه می‌تواند محقق گردد.

در رشته حکمت و کلام شیعی به مباحث معمول و متعارف کلام سنتی و موضوعات رایج میان اهل اعتزال و اشاعره و حتی کلام عقلی و فلسفی خواجه نصیرالدین طوسی که با گرفتار شدن در میدان منازعات متکلمان، کمتر به معارف قرآنی و روایی پرداخته است محدود نمی‌شود. دروس اصلی این رشته به بازخوانی آثار و منابع متألهان و حکیمانی که با محوریت قرآن و حدیث به بیان و اثبات عقاید اسلامی و شیعی پرداخته‌اند و در عین حال از میراث حکمی و فلسفی بهره‌برداری نموده‌اند، اختصاص یافته است.

نقش و توانایی‌های دانش آموختگان

- تربیت اندیشمندان و متفکران اسلام‌شناس که توانایی توسعه و تولید علم و نقد علوم متعارف را بر پایه علوم و معارف اسلامی داشته باشند.
- تربیت پژوهش‌گران و کارشناسانی که ضمن آشنایی با مکاتب و افکار غیر شیعی بتوانند در راستای اهداف دانشگاه به معرفی و تبیین آموزه‌های قرآن و اهل بیت (علیهم‌السلام) و پاسخ به شبهات مطرح در حوزه اعتقادات بپردازند.
- فراهم شدن امکان ادامه تحصیل در دوره‌های دکتری فلسفه و کلام اسلامی، کلام تطبیقی و کلام اسلامی
- تدریس تخصصی الهیات در سطوح مختلف آموزش عالی و سایر مراکز علمی

شکل نظام، طول دوره و شرایط ورود

طول دوره تحصیلی متناسب با آخرین آیین نامه‌های مرتبط با مقطع کارشناسی ارشد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است و شکل نظام به صورت کارشناسی ارشد ناپیوسته است.

- کسانی می‌توانند داوطلب ورود به این دوره شوند که دارای شرایط ذیل باشند:

- دارای مدرک کارشناسی رشته‌های فلسفه و کلام اسلامی، فلسفه و حکمت اسلامی، فلسفه غرب، دانش‌آموختگان دوره‌های حوزوی با گرایش‌های کلام و عقاید و فرق اسلامی
- مجاز به انتخاب رشته در آزمون سراسری کارشناسی ارشد
- پذیرش در آزمون عمومی داخلی: شامل زبان عربی، اندیشه اسلامی، فقه و اصول، تفسیر(در حد محتوای دروس دوره کارشناسی رشته فلسفه و کلام اسلامی، پردیس خواهران)
- اخذ حد نصاب لازم در مصاحبه علمی پردیس خواهران

تعداد و نوع واحدهای درسی

ردیف	نوع دروس	تعداد واحد
۱	دروس جبرانی	۱۲
۲	دروس تخصصی (الزامی)	۲۸
۳	پایان نامه	٤
٤	جمع کل	۳۲(+۱۱)

فصل دوم: جداول دروس

الف) دروس جبرانی

ردیف	عنوان درس	تعداد واحد	ساعت			پیش‌نیاز
			نظری	عملی	جمع	
۱	زبان تخصصی عربی	۲	۴۸	-	۴۸	-
۲	زبان تخصصی انگلیسی	۲	۴۸	-	۴۸	-
۳	شیعه‌شناسی	۲	۳۲	-	۳۲	-
۴	تفکر نقدی	۱	۳۲	-	۳۲	-
۵	فقه استدلالی۱: حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر	۳	۴۸	-	۴۸	-
۶	فقه استدلالی۲: ولایت فقیه	۲	۳۲	-	۳۲	-
	جمع کل	۱۲	۲۴۰	-	۲۴۰	-

ب) دروس تخصصی (الزامی):

ردیف	نام درس	تعداد واحد	ساعت	پیش‌نیاز
۱	روش‌شناسی استنباط مباحث اعتقادی در قرآن (۱)	۲	۳۲	-
۲	روش‌شناسی استنباط مباحث اعتقادی در قرآن (۲)	۲	۳۲	روش‌شناسی استنباط مباحث اعتقادی در قرآن(۱)
۳	جریان‌شناسی اندیشه‌های کلامی شیعی (۱)	۲	۳۲	-
۴	جریان‌شناسی اندیشه‌های کلامی شیعی (۲)	۲	۳۲	جریان‌شناسی اندیشه‌های کلامی شیعی (۱)
۵	جریان‌شناسی اندیشه‌های کلامی شیعی (۳)	۲	۳۲	جریان‌شناسی اندیشه‌های کلامی شیعی (۱)
۶	مکاتب و اندیشه‌های کلامی اهل‌سنت (۱) (سنتی)	۲	۳۲	-
۷	مکاتب و اندیشه‌های کلامی اهل‌سنت (۲) (معاصر)	۲	۳۲	مکاتب و اندیشه‌های کلامی اهل‌سنت (۱)
۸	الهیات حکمی ـ قرآنی (۱) (ذات الهی)	۲	۳۲	-
۹	الهیات حکمی ـ قرآنی (۲) (صفات الهی)	۲	۳۲	-
۱۰	الهیات حکمی ـ قرآنی (۳) (افعال الهی)	۲	۳۲	-
۱۱	الهیات حکمی ـ قرآنی (۴) (انسان‌شناسی)	۲	۳۲	-
۱۲	الهیات حکمی ـ قرآنی (۵) (نبوت)	۲	۳۲	-
۱۳	الهیات حکمی ـ قرآنی (۶) (امامت)	۲	۳۲	-
۱۴	الهیات حکمی ـ قرآنی (۷) (معادشناسی)	۲	۳۲	-
	جمع کل	۲۸	۴۴۸	

فصل سوم: سرفصل دروس

سرفصل دروس جبرانی

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
زبان تخصصی عربی	Specialized Texts in Arabic

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۴۸ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی:

- آشنایی تفصیلی با متون تخصصی و آثار کلامی به زبان عربی درزمینهٔ کلام اسلامی ـ شیعی

اهداف گرایشی:

- ایجاد رغبت و انگیزه در دانشجویان در مطالعه متون تخصصی به زبان عربی

اهداف مهارتی:

- تسلط بر متون معاصر عربی
- توانایی ترجمه متون عربی سنتی و معاصر درزمینهٔ مباحث کلامی و اعتقادی

سرفصل درس:

متون عربی با موضوعات:

- وجود
- اصل علیت
- حدوث و قدم عالم
- دین و معرفت دینی
- اثبات وجود خدا
- صفات الهی
- نبوت
- فلسفه بعثت
- سکولاریسم
- پلورالیسم (کثرت‌گرایی دینی)
- داده‌های وحیانی
- عقل و دین
- امامت
- توحید
- نظریه معرفت در فلسفه اسلامی
- شناخت عقلی و تجربی

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

منبع پیشنهادی برای انتخاب متون سنتی:

- فرمانیان، مهدی (۱۳۸۸)، گزیده‌ای از متون کلامی به زبان عربی، با اشراف قاسم جوادی، قم، مرکز نشر هاجر، چاپ نخست

منابع پیشنهادی برای انتخاب متون عربی معاصر:

منبع اصلی:

- سربخشی، محمد (۱۳۸۹)، درسنامه آشنایی با متون برگزیده فلسفی و کلامی از کتب عربی معاصر، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)

منابع فرعی:

- ابو زید، نصر حامد (۱۹۹۴م)، نقد الخطاب الدینی، مصر، سینا للنشر
- بدوی، عبدالرحمن (۱۹۷۵م)، مدخل جدید الی الفلسفة، کویت، وکالة المطبوعات
- بدوی، عبدالرحمن (۱۹۷۹م)، فلسفة العصور الوسطی، بیروت، دار العلم
- حنفی، حسن (۱۹۸۸م)، التراث و التجدید، من العقیدة الی الثورة، بیروت، دار التنویر
- الصدر، محمدباقر (۱۴۰۲ق)، فلسفتنا، بیروت، دار التعارف للمطبوعات
- محمود، زکی نجیب و امین، احمد (۱۹۳۶م)، قصة الفلسفة الجدیدة، مصر، مکتبة النهضة

منابع فرعی برای آموزش زبان عربی:

- کشفی، عبدالرسول (۱۳۸۹)، دستور کاربردی زبان عربی، جلد۱، آموزش صرف، قم، کتاب طه، چاپ چهارم
- کشفی، عبدالرسول (۱۳۸۹)، دستور کاربردی زبان عربی، ج۲، آموزش نحو، قم، کتاب طه، چاپ چهارم.

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
زبان تخصصی انگلیسی	Specialized Texts in English

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۴۸ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	**آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی تفصیلی با متون تخصصی و آثار کلامی به زبان انگلیسی در زمینه کلام اسلامی ـ شیعی

اهداف گرایشی:

- ایجاد رغبت و انگیزه در دانشجویان در مطالعه متون تخصصی به زبان انگلیسی

اهداف مهارتی:

- ایجاد توانایی استفاده از متون اصلی تخصصی به زبان انگلیسی
- تسلط بر متون سنتی و معاصر انگلیسی
- توانایی ترجمه متون انگلیسی سنتی و معاصر در زمینه مباحث کلامی و اعتقادی

سرفصل درس:

- "The Quran and Hadith as sourse and inspiration of Islamic philosophy", by Seyyed Hossein Nasr.
- "Early kalam", by M. Abdel Haleam.
- "sunni kalam and theological controversies", by James Pavlin.
- "Ibn Sina", by Shams Inati.
- "Ibn Sina's oriental philosophy", by Seyyed Hossein Nasr.
- "al- Ghazzali", by Massimo Campanini.
- "Shihab al- Din Suhrawardi", by Hossein Ziai.
- "Khwajah Nasir al- Din al- Tusi: the philosopher/ vizier and the intellectual climate of his times", by Hamid Dabashi.
- "From al- Tusi to the School of Isfahan", by John Cooper.
- "Mir Damad and the founding of the School of Isfahan", by Hamid Dabashi.
- "Mulla Sadra: his life and works", by Hossein Ziai.
- "Mulla Sadra: his teachings", by Seyyed Hossein Nasr.

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- Edward Craij, (ed.), ۱۹۹۸, Routledge Encyclopedia of Philosophy, Routledge.
- Seyyed Hossein Nasr and Oliver Leaman,(ed.), ۱۹۹۵, History of Islamic Philosophy, Tehran, Arayeh Culchural Ins.

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
شیعه‌شناسی	Shia Studies

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۴۸ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی اجمالی دانشجویان با سیر تاریخی مکتب تشیع
- آشنایی اجمالی دانشجویان با اندیشه‌های بنیادین اسلامی – شیعی

اهداف گرایشی:

- ایجاد رغبت و انگیزه در دانشجویان در زمینه پژوهش‌های کلامی شیعی

اهداف مهارتی:

- توانمندی دانشجویان در پاسخگویی به مهم‌ترین شبهات کلامی و تاریخی درباره تشیع

سرفصل درس:

- **مفهوم شناسی شیعه**
  - معنای لغوی و اصطلاحی تشیع
  - تشیع امامتی
- **آغاز پیدایش شیعه و کیفیت آن**
  - نقد و بررسی دیدگاه‌ها درباره پیدایش تشیع
  - استراتژی پیامبر خاتم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در مسئله جانشینی و مرجعیت علمی
  - جدایی اقلیت شیعه از اکثریت اهل سنت
  - مسئله جانشینی و مرجعیت سیاسی – اجتماعی
    - استراتژی پیامبر در معرفی اوصیاء خود: جریان غدیر خم
    - سیر تاریخی حوادث پس از پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و شکل‌گیری جریان خلافت: قبیفه و پیامدهای آن
    - روش سیاسی خلافت انتخابی از دیدگاه شیعه
    - عملکرد امامان شیعه نسبت به جریان خلافت
- **مسئله مرجعیت علمی**
  - استراتژی پیامبر در مورد مرجعیت علمی: حدیث ثقلین، حدیث سفینه و ...
  - جایگاه و موقعیت اهل‌بیت (علیهم‌السلام) در امر تعلیم و تربیت عمومی
  - نقش امامان (علیهم‌السلام) در ایفاء نقش مرجعیت علمی

- موفقیت شیعه در پیشبرد علوم

- **فرقه‌های منتسب به شیعه**
- **شیعه امامیه در دوره‌های تاریخی**
  - دوران اموی
    - قیام‌های شیعی و علوی در عصر امویان
  - دوران عباسی
    - قیام‌های شیعی و علوی در عصر عباسیان
    - دوران ایلخانان مغول
    - دوران صفویان
- **گسترش جغرافیای تشیع به ایران**
  - ورود تشیع به ایران
  - تشیع در ایران از قرن دوم تاکنون
- **منابع تفکر شیعی**

مأخذ اساسی تفکر مذهبی در اسلام: قرآن کریم

راه‌های متفاوتی که قرآن برای تفکر مذهبی نشان می‌دهد:

- **طریق نخست: ظواهر دینی**
  - جایگاه قرآن در اندیشه اسلامی ـ شیعی
  - جایگاه احادیث در اندیشه اسلامی شیعی
  - روش شیعه در مواجهه با احادیث معصومین (علیهم‌السلام) در حوزه عقاید و احکام
  - نقد و بررسی نظریه عدالت صحابه با تأکید بر قرآن و سنت نبوی و تاریخ
- **طریق دوم: بحث و تفکر عقلی**
  - تفکر عقلی فلسفی و کلامی در اسلام و تشیع
  - طرح مباحث عقلی در معارف اسلامی در نهج‌البلاغه و روایات شیعی
  - پیش‌قدمی شیعه در فلسفه و سایر علوم عقلی
  - راز ماندگاری و پایداری فلسفه و علوم عقلی در میان شیعیان
  - برخی از نوابغ و حکیمان شیعی
- **طریق سوم: کشف و شهود عرفانی**

- **اعتقادات خاص کلامی شیعه**
- **مفهوم توحید و شرک**
  - بررسی مفهوم شفاعت، توسل و تبرک در اندیشه شیعی
- **علم الهی**
  - بررسی مسئله بداء در اندیشه شیعی
- **عدل الهی**

- **اختیار و آزادی**
  - بررسی اجمالی نظریه امر بین الامرین در اندیشه شیعی
- **حسن و قبح ذاتی**
- **لطف**
- **اصالت و استقلال و حجیت عقل**
- **دیدگاه اصولی و اخباری در باب عقل**
- **غرض و هدف در فعل باری‌تعالی**
- **رؤیت خداوند**
- **ایمان فاسق**
- **تقیه**
- **نبوت**
  - بررسی مفهوم عصمت انبیاء
  - بررسی اتهام تحریف قرآن
- **امامت**
  - شئون امامت: علمی، معنوی، جانشینی پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در امور دینی، حاکمیت

○ **معارف اهل‌بیت (علیهم‌السلام)**

- **اعتقادات: پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)، امام علی (علیه‌السلام)، صادقین (علیهماالسلام)، امام رضا (علیه‌السلام)**
- **اجتماعیات: عهدنامه مالک اشتر**
- **معنویات: دعای عرفه، صحیفه سجادیه**
- **عالمان و مشاهیر شیعی**
  - تفسیر قرآن
  - حدیث
  - فقه و اصول
  - کلام و عقاید
  - حکمت و فلسفه
  - عرفان

○ **شیعه و اندیشه وحدت با تأکید بر قرآن و سیره معصومین (علیهم‌السلام)**

- **اندیشه تقریب بین مذاهب اسلامی**

○ **جریان غالیان در عالم تشیع**

- **مفهوم غلو، انواع آن**
- **علل پیدایش غلو**

- آشنایی با فرقه غلات و عقاید آن‌ها
- برخورد ائمه (علیهم‌السلام) با جریان غلو و غلات
- تفاوت آراء کلام شیعه با غالیان
- معارضه متکلمان شیعه با غالیان

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابراهیم، علی عزیز (۱۹۹۹م)، العلویون و التشیع، مقدمه سید محمدحسین فضل‌الله، بیروت، الدار الإسلامیة
- آقانوری، علی (۱۳۸۶)، خاستگاه تشیع و پیدایش فرقه‌های شیعی در عصر امامان، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
- آقانوری، علی (۱۳۸۷)، امامان شیعه و وحدت اسلامی، قم، دانشگاه ادیان و مذاهب
- آل کاشف الغطا، محمدحسین (۱۴۱۵هـ)، اصل الشیعه و اصل‌ها، تحقیق علاء، آل جعفر، قم، مؤسسه الإمام علی (علیه‌السلام)
- جعفریان، رسول (۱۳۸۱)، حیات فکری و سیاسی امامان شیعه (علیهم‌السلام)، قم، مؤسسه انصاریان
- جعفریان، رسول(۱۳۸۷)، تاریخ تشیع در ایران، از آغاز تا طلوع دولت صفوی، تهران، نشر علم، چاپ دوم
- جناتی، محمدابراهیم(۱۳۸۱)، همبستگی ادیان و مذاهب اسلامی، قم، انصاریان
- حسینی، سید علیرضا (۱۳۸۴)، گامی به سوی اتحاد، قم، دلیل ما، چاپ نخست
- ربانی گلپایگانی، علی(۱۳۸۹)، فرق و مذاهب کلامی، قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی، چاپ پنجم
- ربانی گلپایگانی، علی(۱۳۸۹)، فرق و مذاهب کلامی، قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی، چاپ پنجم
- رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۸۵)، دفاع از تشیع و پاسخ به شبهات، قم، مسجد مقدس جمکران
- رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۸۵)، مرجعیت دینی اهل‌بیت و پاسخ به شبهات، قم، جمکران
- رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۸۶)، مبانی اعتقادی وهابیت، قم، مسجد مقدس جمکران
- رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۸۷)، نقدی بر نظریه عدالت و مرجعیت دینی صحابه، قم، دلیل ما
- رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۸۸)، ولایت و مرجعیت اهل‌بیت (علیهم‌السلام) از دیدگاه امام خمینی، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ نخست
- سبحانی، جعفر (۱۳۹۱)، سیمای عقاید شیعه: ترجمه کتاب دلیل المرشدین إلی الحق لیقین، ترجمه جواد محدثی، تهران، مشعر
- سبحانی، جعفر(۱۳۹۱)، بحوث فی الملل و النحل، دراسة موضوعیة مقارنة للمذاهب الاسلامیة، جلد۶، تاریخ الشیعة، نشأتهم، عقایدهم، فرقهم و شخصیاتهم، قم، مؤسسه امام صادق (علیه‌السلام)، چاپ دوم

- سبحانی، جعفر(۱۳۹۱)، بحوث فی الملل و النحل، دراسة موضوعیة مقارنة للمذاهب الاسلامیة، جلد۶، تاریخ الشیعة، نشأتهم، عقایدهم، فرقهم و شخصیاتهم، قم، مؤسسه امام صادق (علیه‌السلام)، چاپ دوم

- شمالی، محمدعلی (۱۳۸۳)، شیعه شناسی مقدماتی، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)
- شیروانی، علی()، منابع اندیشه مذهبی شیعه، انتشارات شفق
- صابری، حسین(۱۳۸۴)، تاریخ فرق اسلامی۲ (فرق شیعی و فرقه‌های منسوب به شیعه)، تهران، سمت، چاپ دوم
- صالحی نجف‌آبادی، نعمت‌الله (۱۳۸۵)، غلو (درآمدی بر افکار و عقاید غالیان در دین)، کویر

- صبحی، احمد محمود (۱۹۶۹م)، نظریه الامامة لدی الشیعة الإثنی عشریة، قاهره، دار المعارف
- صدر، محمدباقر (۱۳۵۴)، تشیع مولود طبیعی اسلام ، ترجمه و توضیحات علی حجتی کرمانی، قم، مرکز بررسی‌های اسلامی
- صدر، محمدباقر(۱۳۸۱)، برآمدن شیعه و تشیع، ترجمه مهدی زندیه، قم، دائرةالمعارف فقه اسلامی، چاپ نخست
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۹۱)، شیعه در اسلام، به کوشش سید هادی خسروشاهی، قم، بوستان کتاب،چاپ دهم
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۹۱)، شیعه(مجموعه مذاکرات با پروفسور هانری کوربن)، به کوشش سید هادی خسروشاهی، قم، بوستان کتاب، چاپ چهارم
- طباطبایی، محمدحسین(۱۳۹۰)، گلچینی از معارف تشیع، تنظیم دکتر ویلیام چیتیک، ترجمه دکتر سید محمد ثقفی، به کوشش سید هادی خسروشاهی، قم، مؤسسه بوستان کتاب،چاپ سوم
- عباس، عمید احمد (۲۰۰۰م)، اصول الدین عند الشیعة العلویین، مقدمه سید محمدحسین فضل‌الله، بیروت، دار المنتظر
- عسگری، مرتضی (۱۳۷۴)، نقش ائمه در احیاء دین، تنظیم محمدعلی جاودان، تهران، مجمع علمی اسلامی
- علیا نسب، ضیاءالدین (۱۳۸۳)، صحابه در قرآن، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)
- غزالی، محمد (۱۳۸۳)، مبانی وحدت فکری، فقهی و فرهنگی مسلمانان، ترجمه عبدالعزیز سلیمی، تهران، احسان
- فرمانیان، مهدی (۱۳۸۷)، آشنایی با فرق تشیع، قم، مرکز مدیریت حوزه علمیه قم،چاپ نخست
- فیاض، عبدالله (۱۹۸۶م)، تاریخ الإمامیة و اسلافهم من الشیعه منذ نشأة التشیع حتی مطلع القرن الرابع الهجری، مقدمه محمدباقر صدر، بیروت، مؤسسة الأعلمی للمطبوعات
- قرشی، باقر شریف (۱۳۸۷)، این است شیعه: تحقیقی درباره شیعه، تهران، موعود عصر (عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف)
- کلام شیعه، محمدرضا کاشفی، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه‌های اسلامی، چاپ اول، سال ۱۳۸۶
- محمد، یحیی(۱۳۸۱)، «دفاع از عقل شیعی»، ترجمه هاشم حسینی، کتاب ماه دین، ش ۵۸- ۵۹
- مدرسی طباطبایی، حسین (۱۳۷۴)، مکتب در فرآیند تکامل: نظری بر تطور مبانی فکری تشیع در سه قرن نخستین، ترجمه هاشم ایزدپناه
- مدرسی طباطبایی، حسین (۱۳۸۳)، میراث مکتوب شیعه از سه قرن نخستین هجری، ترجمه سید علی قرائی و رسول جعفریان، قم.
- مطهری، مرتضی(۱۳۸۹)، کلام، در مجموعه آثار استاد شهید مطهری، جلد۳، تهران، قم، صدرا، چاپ پانزدهم
- مطهری، مرتضی(۱۳۸۹)، مقدمه جلد پنجم اصول فلسفه و روش رئالیسم، در مجموعه آثار استاد شهید مطهری، جلد۶، تهران، قم، صدرا، چاپ چهاردهم
- مطهری، مرتضی(۱۳۹۰)، سیری در نهج‌البلاغه، در مجموعه آثار استاد شهید مطهری، جلد۱۶، تهران، قم، صدرا، چاپ یازدهم
- مظفر، محمدحسین ۱۳۶۸)، تاریخ شیعه، ترجمه سید محمدباقر حجتی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی
- معموری، علی (۱۳۸۲)، «وحدت‌گرایی اسلامی در اندیشه شیعه اصولیه: الگویی از جریان اعتدالی شیعه با تأکید بر کتاب النقض عبدالجلیل قزوینی رازی»، شیعه‌شناسی، شماره نخست
- نصیری، مهدی (۱۳۸۵)، «بررسی مسئله بداء در آراء کلامی شیعه»، شیعه‌شناسی، شماره ۱۴
- الهاشمی، کامل(۱۳۸۱)، «شیعه و تفکر عقلی» ترجمه عبدالله فقهی، کتاب ماه دین، ش ۵۸- ۵۹

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
تفکر نقدی	Critical Thinking

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۴۸ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	**آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با فنون منطقی و استدلالی تفکر انتقادی

اهداف گرایشی:

- ایجاد رغبت و انگیزه در دانشجویان در نقد و بررسی آراء

اهداف مهارتی:

- کسب مهارت جهت مواجهه با اندیشه‌های منتقدان دینی

سرفصل درس:

- **تفکر و منطق**
  - دانش منطق و مهارت منطقی
  - راه‌های کسب معرفت: حواس، شهود، عقل، وحی و الهام، تجربه دینی
  - اقسام معرفت
- **نقد اندیشه‌ها**
  - مفهوم نقد
  - آداب و الزامات نقد اندیشه
    - اصل تقدم فهم بر نقد
    - انصاف در داوری
    - نقد «ما قال» نه «من قال»
- **مراحل تفکر نقدی**
  - روشن کردن معانی واژه‌ها
    - روش‌شناسی تعریف
    - تعریف ذات گرایانه و غیر ذات گرایانه
    - تعاریف مفهومی و مصداقی
    - تعاریف نظری، اقتناعی، بافتی، متنی، عملی، اجرایی، معجمی، لغوی
  - کشف پیش‌فرض‌ها

- معنای عرفی پیش‌فرض
- معنای پیش‌فرض در مقام نقد

- مطالبه دلیل و ارزیابی آن
  - روش‌شناسی مقام استدلال
  - لزوم توجیه و ارائه دلیل برای مقبولیت یک ادعا
  - قواعد راهبردی در مقام توجیه و دلیل‌آوری
  - بررسی کفایت و اعتبار دلیل
  - روش‌های استدلال: عقلی، نقلی، تجربی
  - اقسام استدلال مباشر
  - انواع استدلال غیر مباشر
  - اقسام تبیین: فیزیکی، روانی، کارکردی
- نقد مبانی و لوازم یک ایده
- کشف مغالطات
  - مبارزه با مغالطات: خاستگاه منطق
  - تاریخچه مغالطات
  - دسته‌بندی مغالطات:
    ۱- تبیین‌های مغالطی (۲۱ نوع)
    ۲- ادعای بدون استدلال(۲۰ نوع)
    ۳- مغالطات مقام نقد (۱۷ نوع)
    ۴- مغالطات مقام دفاع(۱۱ نوع)
    ۵- مغالطه در استدلال:
    - مغالطات صوری(۸ نوع)
    - مغالطات ناشی از پیش‌فرض نادرست(۱۳ نوع)
    - مغالطات ربطی(۱۲ نوع)

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

منبع اصلی:

- امیر خواص، (۱۳۸۹)، درس‌نامه تفکر نقدی، تهران، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)

منابع فرعی:

- چت مایرز (۱۳۸۶)، آموزش تفکر انتقادی، ترجمه خدایار ابیلی، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه-ها(سمت).
- حامد صفایی‌پور، الهام یوسفی، (۱۳۹۲) مهارت تفکر نقادانه: مهارت فهم و سنجش استدلال‌ها، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و

مطالعات فرهنگی، ویراست اول

- علی شیروانی، (۱۳۸۸)، درآمدی بر آموزش منطق: روش نقد اندیشه‌ها، هاجر.
- علی شیروانی، (۱۳۸۹)، نقد و خلاقیت در تفکر، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- علی صفایی حائری، (۱۳۸۸)، روش نقد: نقد هدف‌ها و نقد مکتب‌ها، لیله القدر.
- فرامرز قراملکی، احد(۱۳۸۷)، روش‌شناسی مطالعات دینی(تحریری نو)، مشهد، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، چاپ دوم
- گروهی از نویسندگان، (۱۳۸۶)، کتاب نقد و نقد کتاب،(مجموعه مقالات)، به اهتمام خانه کتاب، تهران، مؤسسه خانه کتاب.
- لطف‌الله نبوی، (۱۳۸۷)، مبانی منطق و روش‌شناسی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس
- نورالله خلیل‌زاده، اکبر سلیمان نژاد، (۱۳۸۴)، تفکر انتقادی، مهر امیرالمؤمنین.
- Ann Thomson,((۲۰۰۲),Critical Reasoning: A Practical Introduction, London and New York, Routledge, ۲nd Edition
- Tracy Bowell and Gary Kemp,(۲۰۰۲),Critical Thinking: A Concise Guide, London and New York, Routledge, First Edition

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
فقه استدلالی ۱: حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر	Demonstrative Jurisprudence I: Hajj, Jihad, Commanding Good and Forbiding Evil

تعداد واحد: ۳ واحد **تعداد ساعت:** ۴۸ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با مقدمات، مبانی و مسائل فقه عبادات اجتماعی و عبادات بمعنی الاعم
- آشنایی با مفاهیم، شرایط و ادله در موضوعات حج، جهاد و امر به معروف و نهی از منکر

اهداف گرایشی:

- ایجاد نگرش مثبت و تعمیق باورهای دینی نسبت به اهتمام شارع در:
- برگزاری عبادات جمعی
- ضرورت حاکمیت حق و عدالت
- اهمیت استقرار حکومت اسلامی
- ایجاد علاقمندی برای تأثیرگذاری دینی در مخاطب

اهداف مهارتی:

- توانمندی در استدراک متون فقه عبادی و سیاسی
- انجام پژوهش های استدلالی فقهی ـ فلسفی در موضوعات حج، جهاد و امر به معروف و نهی از منکر
- ایجاد مهارت برای انجام قانونمند تکالیف عبادی و سیاسی

سرفصل درس:

۱) حج

- شرایط و اسباب حج
- انواع حج: تمتع، قران، عمره افراد
- مواقیت
- اعمال عمره: احرام، طواف، سعی، تقصیر
- اعمال حج: احرام، وقوف، مناسک منی، طواف حج، سعی، طواف نساء، رمی جمرات، بیتوته در منی
- کفارات احرام
- احصار و صد

۲) جهاد

- اقسام جهاد
- شرایط جهاد
- وجوب هجرت
- رباط

- احکام ذمه
- کیفیت جهاد
  - کسانی که قتلشان واجب یا جایز است.
  - کسانی که قتلشان جایز نیست.
- موجبات ترک جهاد
- غنایم
- احکام بغاة

۳) امر به معروف و نهی از منکر

- شرایط وجوب امر به معروف و نهی از منکر
- مراتب امر به معروف و نهی از منکر: اظهار کراهت قلبی، گفتاری، عملی
- جایگاه فقهاء در عصر غیبت

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منبع اصلی:

- زین الدین بن علی عاملی (شهید ثانی)، الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة، بیروت : دار احیاء التراث العربی، ۱۹۹۲م

منبع فرعی:

- علیرضا امینی و محمدرضا آیتی،(۱۳۸۶)، تحریر الروضة فی شرح اللمعه، تهران،سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، چاپ دوازدهم

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
فقه استدلالی۲: ولایت فقیه	Demonstrative Jurisprudence II: Goverrnment Jurisprudent (Wilayat Fagih)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با مبانی و ادله و اقسام ولایت
- شناخت ادله ضرورت و مشروعیت تشکیل حکومت اسلامی
- آشنایی با آراء فقهی در اقسام ولایت فقیه و ادله هر یک

اهداف گرایشی:

- ایجاد نگرش و رویکرد مثبت نسبت به قرار گرفتن فقیه جامع الشرایط در جایگاه حاکمیت جامعه
- ایجاد نگرش مثبت نسبت به سیستمی بودن نظام سیاسی اسلام

اهداف مهارتی:

- توانمندی در استدراک متون فقهی (اعم از ترجمه و شرح)
- توانمندی برای پاسخ مستدل به شبهات فقهی سیاسی

سرفصل درس:

- **مباحث تصوری و تصدیقی**
  - تفسیر واژه ولایت در لغت، قرآن، کلام معصومین، کلام فقها)
  - رابطه نبوت، ولایت و امامت
  - روش بحث در ولایت فقیه
  - تبیین مراتب ولایت تشریعی
- **بررسی سیر تاریخی نظریه ولایت فقیه در اندیشه فقیهان**
  - ولایت فقیه در اندیشه فقهای شیعه (فقهای اقدم)
  - نظریه تشکیل حکومت در اندیشه فقهای متقدم
  - ولایت مطلقه فقیه در اندیشه فقهای قدیم شیعه
  - ولایت مطلقه فقیه در اندیشه فقهای متاخر شیعه
  - ولایت مطلقه فقیه در اندیشه فقهای معاصر شیعه

- **بررسی فقهی نظریه ولایت فقیه**
  - بررسی ادله فقهی اثبات ولایت فقیه (عقل و نقل)
  - شرایط و ویژگی های حاکم اسلامی
  - سایر شرایط (شرط مانعیت و قابلیت)
  - شرایط حاکم اسلامی در اندیشه فقیهان
  - اقسام ولایت فقیه در منابع شرعی
    - ولایت مطلقه فقیه
    - ولایت مقیده فقیه
    - ولایت شورایی فقیهان
  - کیفیت تعیین حاکم اسلامی
  - راه شناخت و روش انتخاب حاکم اسلامی
  - روش تعیین حاکم و مدت دار بودن دوره رهبری
  - رابطه مرجعیت رهبری (ولایت) با مرجعیت فتوایی (تقلید)
  - فرآیند حکومت اجرایی در اسلام

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع اصلی:

- امام خمینی (ره)، کتاب البیع، تهران، موسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸، چاپ نخست
- آیه الله حائری شیرازی، الولایه، قم، دار الصادقین، ۱۳۷۵، چاپ نخست.

منابع فرعی:

- امام خمینی (ره)، ولایت فقیه، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، ۱۳۷۳، چاپ نخست.
- یعقوبعلی برجی، ولایت فقیه در اندیشه فقیهان، تهران: دانشگاه امام صادق (ع) و سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۸۵، چاپ نخست.
- آیت الله منتظری، دراسات فی ولایة الفقیه و فقه الدولة الاسلامیة، قم: مرکز العالمی للدراسات الاسلامیة، ۱۴۰۹هـ.
- اشرفی، حسن، بررسی سیر تاریخی و مبانی فقهی ولایت مطلقه فقیه، تهران، شهر دنیا، ۱۳۸۳.
- حسینی تهرانی، محمد حسین، ولایت فقیه در حکومت اسلام، تهران، مؤسسه ترجمه و نشر دوره علوم و معارف اسلام، ۱۴۱۵.
- معرفت، محمدهادی، ولایت فقیه، قم، مؤسسه فرهنگی تمهید، ۱۳۷۷.
- لک زایی، شریف، بررسی تطبیقی نظریه های ولایت فقیه، قم، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۵.

سرفصل دروس تخصصی (الزامی)

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
روش‌شناسی استنباط مباحث اعتقادی در قرآن (۱)	Methodology of Inferring Theological Issues of Qur'an (1)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با مباحث و نحله‌های روش‌شناختی
- شناخت روش‌های متداول پژوهش در مطالعات اسلامی ناظر به قرآن به‌ویژه در حوزه کلام و اعتقادات

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم فیلسوف متکلمان در فهم و شرح معارف توحیدی در قرآن و روایات
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات قرآنی حکمی در مباحث الهیاتی

اهداف مهارتی:

- کسب مهارت در فهم و استنباط مباحث عقلی و اعتقادی از قرآن و احادیث
- توانایی دانشجویان نسبت به انجام تحقیقات بنیادی و کاربردی در حوزه مباحث کلامی از قرآن و احادیث

سرفصل درس:

- **انواع روش‌های تحقیق در مطالعات اسلامی**
  - **روش‌های برون‌دینی**
    - روش تحلیلی ـ منطقی
    - روش تاریخی
    - روش تطبیقی
    - روش پدیدار شناختی دینی
    - مطالعات میان‌رشته‌ای در دین
  - **روش‌های درون‌دینی تحقیق در مطالعات اسلامی**
    - تفسیر و تأویل
    - تفسیر و تطبیق
  - **انواع تفسیر**
  - **هماهنگی عقل و نصوص دینی**
- **روش‌شناسی فهم قرآن**
  - **اصول و قواعد فهم قرآن**

- **مفهوم روش‌شناسی تفسیر**
  - تفاوت معنای روش‌شناسی تفسیر با روش تفسیری و گرایش تفسیری
  - تفسیر و رابطه آن با تأویل و بطن
- **قواعد تفسیری**
  - اصل توجه به قرائت صحیح
  - اصل دستیابی به معنای واژه در زمان نزول
  - اصل توجه به قواعد ادبی
  - اصل توجه به قرائن متصل و منفصل
  - اصل توجه به انواع دلالت‌ها در تفسیر آیات
- **روش‌های تفسیر قرآن**
- **اصول و مبانی کلامی فهم قرآن**
  - وحیانیت و عقلانیت متن و محتوای قرآن
  - حکیمانه بودن متن قرآن
  - فطری بودن آموزه های قرآن
  - هدایت محوری قرآن
- **معیار سنجش فهم قرآن**
  - سازگاری با عقل و نیازهای اساسی انسان
  - تطابق با قواعد عرفی ـ عقلایی حاکم بر زبان محاوره
  - سازگاری درونی
  - سازگاری با روح کلی شریعت توحیدی

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابو زید نصر حامد (۱۳۸۹)، معنای متن: پژوهشی در علوم قرآن، ترجمه مرتضی کریمی‌نیا، ویراستار مصطفی ملکیان، تهران، طرح نو
- ارکون، محمد (۲۰۰۵م)، القرآن من التفسیر الموروث الی تحلیل الخطاب الدینی، ترجمه هاشم صالح، بیروت، دار الطلیعة
- ایازی، محمد علی (۱۳۷۸)، قرآن و فرهنگ زمانه، رشت، کتاب مبین
- خویی (۱۳۸۳)، البیان فی تفسیر القرآن، ترجمه جعفر حسینی، تهران، دارالثقلین
- رجبی، محمود و همکاران (۱۳۷۹)، روش‌شناسی تفسیر قرآن، تهران، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، انتشارات سمت
- رشاد، علی اکبر، منطق فهم دین (۱۳۸۹) تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه های اسلامی
- زرکشی، بدرالدین (۱۳۹۱ق)، برهان فی علوم القرآن، بیروت، دار المعرفة
- شاکر، محمد کاظم (۱۳۷۶)، معناشناسی و روش تأویل در سه حوزه روایی، باطنی و اصولی، قم، دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم
- قراملکی، احد فرامرز روش شناسی مطالعات دینی (۱۳۹۲) مشهد، دانشگاه علوم اسلامی رضوی
- همو، اصول و فنون پژوهش در گستره دین پژوهی

- فارابی، ابونصر، احصاء العلوم ترجمه حسین خدیوجم (۱۳۶۴) تهران، انتشارات علمی فرهنگی
- قائمی، علی ، روش تحقیق با تاکید بر مکتب شناسی (۱۳۶۴(
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۷۹)، قرآن در اسلام، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دهم
- عاشور پور چمندانی، ریحانه (۱۳۹۲)، روش شناسی صدرالمتالهین در استفاده از آیات و روایات، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا
- فضل الله، محمد حسین (۱۴۱۹ق)، من وحی القرآن، بیروت، دار الملاک، الطبع الثانی
- مازندرانی ، محمد صالح بن احمد (۱۳۷۰)، انوار البلاغه، تهران، میرات مکتوب
- محمد بن جریر طبری (۱۴۱۵ق)، جامع البیان عن تأویل القرآن، بیروت، دارالفکر
- مسیبی درچه، رجبعلی (۱۳۸۳)، تجلی قرآن و عترت در حکمت متعالیه، قم، کتاب سرای اشراق
- مطعنی، عبد العظیم (۲۰۰۴م)، المجاز فی اللغه و القرآن الکریم بین الاجازه و المنع، عرض و تحلیل و نقد، قاهره، مکتبة وهبة
- معلم کلایی، شمس الله (۱۳۹۱)، روش‌شناسی تفسیر «من وحی القرآن»، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
- میناگر، غلامرضا (۱۳۹۲)، روش شناسی صدرالمتالهین، استنباط معارف عقلی از نصوص دینی، تهران، انتشارات فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ نخست
- نجار زادگان، فتح الله (۱۳۸۸)، بررسی تطبیقی مبانی تفسیر قرآن (در دیدگاه فریقین)، کتاب اول، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، انتشارات سمت
- نکو نام، جعفر،(۱۳۶۸) روش تحقیق با تاکید بر علوم اسلامی (قم ، انتشارات دانشگاه قم
- نصریان، یدالله، تاریخ علوم اسلامی (۱۳۸۴) تهران، انتشارات پیام نور
- مطهری، مرتضی، آشنایی با علوم اسلامی، منطق و فلسفه(۱۳۸۰) تهران، صدرا
- فلاحی پور، مجید، مبانی، اصول و روش تفسیری ملاصدرا (۱۳۸۹) تهران، انتشارات حکمت اسلامی صدرا
- مؤدب، سید رضا، روش های تفسیر قرآن (۱۳۸۵) قم، انتشارات دانشگاه قم

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
روش‌شناسی استنباط مباحث اعتقادی در قرآن (۲)	Methodology of Inferring Theological Issues of Qur'an (2)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با مباحث و نحله‌های روش‌شناختی
- شناخت روش‌های متداول پژوهش در مطالعات اسلامی ناظر به قرآن به‌ویژه در حوزه کلام و اعتقادات

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم فیلسوف متکلمان در فهم و شرح معارف توحیدی در قرآن و روایات
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات قرآنی حکمی در مباحث الهیاتی

اهداف مهارتی:

- کسب مهارت در فهم و استنباط مباحث عقلی و اعتقادی از قرآن و احادیث
- توانایی دانشجویان نسبت به انجام تحقیقات بنیادی و کاربردی در حوزه مباحث کلامی از قرآن و احادیث

سرفصل درس:

- **مبانی نظری روش شناسی استنباط مباحث اعتقادی از قرآن**
  - **مبادی تصوری و تصدیقی**
    - استنباط گزاره های عقلی و کلی از آیات
  - **جایگاه متون دینی در معرفت بشری**
    - جامعیت و حجیت قرآن کریم
    - عدم کفایت عقل و نیازمندی به وحی
  - **مبادی معرفتی روش شناسی استنباط مباحث اعتقادی از قرآن**
  - **واقع نمایی گزاره های متون اسلامی**
    - معناداری گزاره های دینی و دلایل آن
  - **واقع گرایی هستی شناختی و معرفت‌شناختی**
  - **ارزش معرفتی عقاید استنباطی از متون**
    - معنای صدق در آیات و روایات
    - باطن و حقیقت داشتن ایات و روایات
    - حجیت داشتن آیات و روایات

- قابلیت نص در استنباط معارف عقلی از آن
- اثبات گری کامل و ترکیبی

○ گستره کارکرد و کاربرد عقل در تفهیم و تحقیق دین

- کارکردهای عام عقل در شناخت دین
  - ادراک اولیه گزاره های دینی
  - درک حوزه های معرفتی دین
  - ضابطه گزاری و قاعده سازی برای کشف فهم دین
  - اکتشاف و اثبات حجیت مدارک و ادله دینی
  - سنجشگری و بازشناخت صواب و ناصواب در معرفت دینی
  - آسیب‌شناسی معرفت دینی و علاج آن
- کارکردهای خاص عقل در حوزه عقاید
  - فهم اصول عقاید
  - ادراک و اثبات گزاره های فرعی الهیاتی دین

○ آشنایی با مباحث جدید فهم قرآن

- آشنایی با زبان قرآن
  - مفهوم زبان ـ ارتباط لفظ با معنا
  - سطوح مختلف در زبان گفتاری
  - تقسیمات زبان
- ابعاد زبان قرآن
  - بعد معنا شناختی
  - بعد فرهنگی ـ اعتقادی

○ روش کشف زبان قرآن

- روش عقلی
- روش تلفیقی (عقلی ـ نقلی)
  - شناخت از طریق ویژگی‌های متن
  - شناخت از طریق گستره مخاطبان
  - شناخت از طریق هدف
- روش تجربی

○ معرفت بخشی مفاهیم قرآن

- مبانی نظری معرفت بخشی قرآن
- روش تحقیق در مدعیات دینی

○ قرآن: نزول تاریخی، حضور فرا تاریخی

○ معیارها و منطق فهم قرآن

- قواعد عقلانی حاکم بر زبان

- همخوانی و سازوارگی درون‌متنی
- هماهنگی و تطابق با عقل برهانی
- پاسخگویی به نیازهای حیاتی انسان

○ نشانه‌شناسی و فهم متن قرآن

- قرآن ارتباط وحیانی
- ویژگی نشانه شناختی نص قرآن
- نص و فعالیت های تفسیری

○ منطق درونی متن

○ نقش سیاق در تفسیر قرآن

- تفسیر بینامتنی قرآن

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن‌سینا (۱۳۷۵)، الاشارات و التنبیهات، شرح نصیرالدین طوسی، شرح الشرح قطب الدین رازی، قم، نشر البلاغه، چاپ نخست
- ابو زید نصر حامد (۱۳۸۹)، معنای متن: پژوهشی در علوم قرآن، ترجمه مرتضی کریمی‌نیا، ویراستار مصطفی ملکیان، تهران، طرح نو
- اسعدی، محمد (۱۳۸۵)، سایه‌ها و لایه‌های معنایی، قم بوستان کتاب
- ایازی، محمد علی (۱۳۷۸)، قرآن و فرهنگ زمانه، رشت، کتاب مبین
- ایزوتسو، توشی‌هیکو (۱۳۶۸)، خدا و انسان در قرآن، ترجمه احمد آرام،تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی
- ایزوتسو، توشی‌هیکو (۱۳۸۸)، مفاهیم اخلاقی- دینی در قرآن، ترجمه فریدون بدره ای، تهران، نشر و پژوهش فرزان روز
- دین‌محمدی، غلامرضا (۱۳۸۹)، مبانی زبان شناسی در جهان اسلامی، تهران، دانشگاه امام صادق(ع(
- رشاد، علی اکبر (۱۳۸۹)، منطق فهم دین ، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
- سعیدی روشن، محمد باقر (۱۳۸۹)، زبان قرآن و مسائل آن، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سمت
- شاکر، محمد کاظم (۱۳۷۶)، معناشناسی و روش تأویل در سه حوزه روایی، باطنی و اصولی، قم، دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم
- شعیری، حمیدرضا (۱۳۹۱)، مبانی معناشناسی نوین، تهران، سمت
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، مفاتیح الغیب، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر نجفقلی حبیبی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، أسرار الآیات و أنوار البینات، رساله متشابهات القرآن، تحقیق محمد علی جاودان و سید محمدرضا بروجردی، با مقدمه و زیر نظر آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، تفسیر القرآن الکریم، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- عاشور پور چمندانی، ریحانه (۱۳۹۲)، روش شناسی صدرالمتالهین در استفاده از آیات و روایات، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا
- علی تبار، رمضان، فهم دین، مبانی کلامی، برآیند و برونداد (۱۳۹۰) تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
- فضل الله، محمد حسین (۱۴۱۹ق)، من وحی القرآن، بیروت، دار الملاک، الطبع الثانی
- قائمی نیا، علیرضا (۱۳۸۹)، بیولوژی نص (نشانه شناسی و تفسیر قرآن)، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

- مسیبی درچه، رجبعلی (۱۳۸۳)، تجلی قرآن و عترت در حکمت متعالیه، قم، کتاب سرای اشراق
- مطعنی، عبد العظیم (۲۰۰۴م)، المجاز فی اللغه و القرآن الکریم بین الاجازه و المنع، عرض و تحلیل و نقد، قاهره، مکتبة وهبة
- معلم کلایی، شمس الله (۱۳۹۱)، روش‌شناسی تفسیر «من وحی القرآن»، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
- میناگر، غلامرضا (۱۳۹۲)، روش شناسی صدرالمتالهین، استنباط معارف عقلی از نصوص دینی، تهران، انتشارات فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ نخست
- نکونام، جعفر (۱۳۷۷)، «نظریه عرفی بودن زبان قرآن، کارآیی‌ها و توهمات»، معرفت، شماره ۲۴

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
جریان‌شناسی اندیشه‌های کلام شیعی (۱)	Trends of The Shi'ite Theological Thoughts (۱)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	**آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با ماهیت و ویژگی‌های کلام شیعه به‌عنوان یکی از فرق کلام اسلامی
- آشنایی با تطورات و تحولات فرق کلامی شیعی از زمان غیبت تا قرن هفتم
- آشنایی با جریانات و شخصیت‌های مختلف در این دوره

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم متکلمان شیعی در فهم و شرح معارف الهیاتی
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات الهیاتی

اهداف مهارتی:

- توانایی تمییز مباحث کلامی شیعه از آراء دیگر فرق اسلامی نزدیک به آن
- کسب مهارت در انجام مطالعه آثار متکلمان شیعی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات در زمینه مباحث اعتقادی

سرفصل درس:

- **معرفی کلام شیعه**
  - **هویت کلام شیعه**
  - **ویژگی‌های کلام شیعی**
  - **علت پیدایش شیعه و بسط آن**
  - **جایگاه شیعه**
- **تطورات کلام شیعه به لحاظ تاریخی**
  - **از طلوع کلام شیعه تا غیبت کبری (از قرن اول تا سوم هجری)**
  - **رویارویی عقل‌گرایی و نص‌گرایی (از قرن چهارم تا قرن هفتم)**
  - **فلسفی شدن کلام شیعه (از قرن هفتم تا قرن یازدهم)**
  - **دوران رکود و خاموشی (از قرن یازدهم تا قرن اخیر)**
  - **رویکرد جدید کلام شیعه (قرن معاصر)**

- **مراکز و مدارس کلام شیعه**
  - **مدرسه قم**
    - شخصیت‌ها، ویژگی‌ها، کاستی‌ها، دستاوردها
  - **مدرسه بغداد**
    - شخصیت‌ها، ویژگی‌ها، کاستی‌ها، دستاوردها
    - تأثیر بر معتزله
    - عقل‌گرایی و رشد آن
    - طرح منازعات اعتقادی گفتگوی میان ادیان و مذاهب
    - تأثیرگذاری بر کلام شیعی
  - **مدرسه نجف**
    - شخصیت‌ها، ویژگی‌ها، کاستی‌ها، دستاوردها
  - **مدرسه ری**
    - شخصیت‌ها، ویژگی‌ها، کاستی‌ها، دستاوردها
  - **مدرسه حله**
    - شخصیت‌ها، ویژگی‌ها، کاستی‌ها، دستاوردها
- **منابع کلام شیعه**
  - **قرآن**
    - ویژگی‌های قرآن به‌عنوان منبع کلام شیعه
      - عصمت و عدم تحریف
      - واقع‌نمایی زبان قرآن
      - مراتب معارف قرآن
      - هماهنگی سازگاری درونی
      - جایگاه عقل در فهم آیات
      - همراهی قرآن با عترت
    - بهره‌گیری متکلمان شیعه از قرآن
    - در موضوعات: خداشناسی ـ ایمان ـ معاد ـ امامت ـ مهدویت
    - شیعه بحث‌های کلامی در قرآن
  - **سنت**
    - اثرپذیری متکلمان شیعه از آموزه‌های روایی
      - در مباحث خداشناسی، قضا و قدر ، جبر و اختیار ، معاد ، امامت ، دعا و زیارت
    - ویژگی‌های سنت به‌عنوان منبع کلام شیعه
      - صدور از معصوم
      - مستند بودن به قرآن
      - قطعی بودن سند سنت
      - صحیح بودن حدیث

- تواتر

- **عقل**
  - منظور از عقل در نزد متکلمان شعیه
  - متکمان شیعه و بهره‌گیری از عقل
  - محدوده عقل در قرآن و سنت
    - حجیت عقل
    - استفاده از اصول عقلی
    - اثبات معارف اعتقادی
  - ویژگی‌های عقل به‌عنوان منبع کلام شیعه
    - مطابق بودن با صول و علوم متعارف عقلی
    - حجت بودن
    - محدود بودن
    - تقارن با تقوا و تهذیب نفس
    - بهره‌مندی از دین

- **جریان نص گرایی در کلام شیعی**
  - **تاریخچه «نص‌گرایی» در اسلام**
  - **روش کلامی**
  - **اصول فکری رویکرد نص‌گرایی در کلام شیعی**
  - **تفاوت نص‌گرایی و عقل‌گرایی در کلام شیعی**
  - **تفاوت نص‌گرایی شیعی با اهل حدیث سنی**
    - از جهت فکر و اندیشه
    - از بعد علل و رفتار
    - از جهت گستره و عمومیت در جوامع علمی
  - **دستاوردهای نص گرایی شیعی**
    - ثبت، ضبط و حفظ احادیث ائمه معصومین (علیهم‌السلام)
    - اهتمام ویژه در مبارزه با غلو گرایی
  - **شخصیت‌های دوره نص گرایی**
    - علی بن عبدالله بن و صیف (۲۷۱-۳۶۶ق)
    - شیخ کلینی (... ۳۲۹ ق)
    - شیخ صدوق (۳۰۶ ـ ۳۸۱)
      - حضور در مدرسه ری
      - آثار و تألیفات: التوحید، کمال‌الدین و تمام النعمه
      - روش او
      - اقدام‌ها و دستاوردها
    - رضی الدین ابن طاووس (۵۸۹ـ۶۶۵)

- دیدگاه‌ها و افکار
- نقش فطرت عقل در کشف و شناخت معارف
- جایگاه عقل در نظام فکری او
- علم کلام در هندسه فکر او
- عنایت به کتاب و در کشف معارف الهی

- **جریان عقل‌گرایی در کلام شیعی**

- **جایگاه عقل و نسبت آن با نقل**
- **جایگاه عقل و نسبت آن با نقل**
- **معنای تأویل و بررسی دیدگاه‌ها**
- **ویژگی روش عقل‌گرایی تأویلی**
- **سیر تاریخی عقل‌گرایی**
- **کلام شیعه و کلام اهل اعتزال**
  - اختلاف رویکرد روش شناسانه کلام شیعه با کلام معتزله
  - تقدم مباحث کلام شیعه بر کلام معتزله
  - تفاوت آراء کلامی شیعه با معتزله
  - معارفه متکلمان شیعه با کلام معتزله
- **آثار و دستاوردهای عقل‌گرایی**
- **شخصیت‌های جریان عقل‌گرایی**
  - ابن قبه رازی
  - ابوالفتح کراجکی
  - شیخ مفید
    - آثارکلامی شیخ مفید
    - ویژگی‌های آثار: دفاع از مکتب اهل‌بیت (علیهم‌السلام) ، توجه به نیازهای زمان، تأثیرگذاری بر دانشمندان،
    - جامعیت آراء و دیدگاه‌های کلامی
    - دستاوردها: نقش کلیدی شیخ مفید در تفکر کلامی امامیه
  - سید مرتضی
    - آثار کلامی سید مرتضی
    - ویژگی‌های آثار
    - آراء و دیدگاه‌های کلامی
    - دستاوردها
  - شیخ طوسی
    - آثار کلامی شیخ طوسی
    - ویژگی‌های آثار
    - آراء و دیدگاه‌های کلامی

- دستاوردها:
  - ✓ تدوین فقه جامع و تفریق اصول کلی فقه امامی
  - ✓ تدوین جوامع حدیثی
  - ✓ تدوین تفسیر اجتهادی ـ کلامی

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن طاووس، علی بن موسی (۱۳۸۸)،کشف المحجه لثمره المهجه، تحقیق محمد حسون، قم، بوستان کتاب
- الاعلمی الحائری (۱۴۱۳ق)، دایره المعارف الشیعه، ، محمد حسین، بیروت، موسسه الاعلمی
- حکیم، سید محمد باقر (۱۴۲۵ق/۲۰۰۴م)، الشیعه و التشیع ، انتشارات امام حسین(ع)
- شبلی نعمانی (۱۳۸۶)، تاریخ علم کلام، ترجمه سید محمد تقی فخر داعی گیلانی، تهران ، اساطیر، چاپ نخست
- الشریف المرتضی، علم الهدی (۱۴۱۱هـ)، الذخیره فی علم الکلام، تحقیق سید احمد حسینی، قم، موسسه النشر الاسلامی
- صدر، محمدباقر (۱۳۹۵هـ)، المعالم الجدیده، طهران ، مکتبه النجاح
- صدوق، ابو جعفر (۱۳۹۵هـ)، التوحید، کمال الدین و تمام النعمه، ، تهران، دارالکتب الاسلامیه
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۹۱)، شیعه در اسلام، به کوشش سید هادی خسروشاهی، قم، بوستان کتاب،چاپ دهم
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۹۱)، شیعه(مجموعه مذاکرات با پروفسور هانری کوربن)، به کوشش سید هادی خسروشاهی، قم، بوستان کتاب، چاپ چهارم
- طوسی، محمد بن حسن (۱۳۵۸)، تمهید الاصول ، تصحیح عبدالحسین مشکوه الدینی، تهران، انتشارات انجمن حکمت و فلسفه ایران
- طوسی، محمد بن حسن (۱۴۰۶هـ)، الاقتصاد فیما یتعلق بالاعتقاد ، بیروت، دار الاضواء
- مدرسی طباطبایی، حسین (۱۳۹۴)، مکتب در فرآیند تکامل، نظری بر تطور مبانی فکری تشیع در سه قرن نخستین، ترجمه هاشم ایزد پناه، تهران، انتشارات کویر
- مغنیه، محمد جواد (۱۳۵۵)، شیعه و تشیع، ترجمه سید شمس الدین مرعشی، مجمع ذخائر اسلامی
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان(۱۴۱۴ق/۱۹۹۳م)، اوایل المقالات، سلسلة مؤلفات الشیخ المفید، ج۴، بیروت، دار المفید، الطبعة الثانیة
- مکدرموت، مارتین (۱۳۷۲)، اندیشه‌های کلامی شیخ مفید، ترجمه احمد آرام، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
- نصر، سید حسین (۱۳۸۳)، قلب اسلام، ترجمه مصطفی شرآیینی، تهران، انتشارات حقیقت
- نوبختی، حسن بن موسی (۱۳۵۵ق)، فرق الشیعه، نجف، المطبعه الحیدریه
- نیومی، اندروجی (۱۳۸۶)، دوره شکل گیری تشیع دوازده امامی، ترجمه گروهی از مترجمان، قم، موسسه شیعه شناسی

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
جریان‌شناسی اندیشه‌های کلام شیعی (۲)	Trends of The Shi'ite Theological Thoughts (۲)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** جریان‌شناسی اندیشه‌های کلام شیعی (۱)
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	**آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با ماهیت و ویژگی‌های کلام شیعه به‌عنوان یکی از فرق کلامی اسلامی
- آشنایی با تطورات و تحولات جریان‌های کلامی شیعی از قرن هفتم تا یازدهم هجری
- آشنایی با جریانات و شخصیت‌های مختلف در این دوره

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم متکلمان شیعی در فهم و شرح معارف الهیاتی
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات الهیاتی

اهداف مهارتی:

- توانایی تمییز مباحث کلامی شیعه از آراء دیگر فرق اسلامی نزدیک به آن
- کسب مهارت در انجام مطالعه آثار متکلمان شیعی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات درزمینهٔ مباحث اعتقادی

سرفصل درس:

- **جریان خردگرایی فلسفی در کلام شیعی**
  - **تعریف خردگرایی فلسفه**
  - **بسترهای تاریخی و معرفتی کلام فلسفی شیعی**
  - **ویژگی های خردگرایی فلسفی**
  - **آثار و نتایج خردگرایی فلسفی**
  - **ملاک و معیار کلام فلسفی**
  - **شخصیت‌ها**
    - خاندان نوبختی
      - ابوسهل اسماعیل نوبختی
      - ابو محمد نوبختی
      - ابواسحاق ابراهیم بن نوبخت

- خواجه‌نصیرالدین طوسی
  - روش کلامی خواجه‌نصیرالدین طوسی
  - آثار کلامی خواجه‌نصیرالدین طوسی
  - اصول تفکر خواجه نصیر طوسی
    - ✓ لطف انگاری
    - ✓ شریعت و قانون مداری
    - ✓ رهبری مداری معصوم
    - ✓ نگاه کارکردی به دین
    - ✓ ضرورت حکومت عادلانه
- سیر تطور کلام شیعه بعد از خواجه‌نصیرالدین طوسی
  - ابن میثم بحرانی (۶۷۹ ق)
  - علامه حلی (۷۲۶ ق)
  - قطب‌الدین شیرازی (۷۱۰ ق)
  - جلال‌الدین دوانی
    - ✓ آثار کلامی
  - صدرالدین دشتکی
    - ✓ آثار کلامی

- **آثار و دستاوردهای کلام فلسفی**
  - برهانی شدن کلام
  - قطع نفوذ معتزله
  - تأثیر بر کلام اهل سنت
  - احیا و ابقای فکر فلسفی و کلامی در اسلام
  - تنظیم و چینش جدید از مباحث اعتقادی

- **جریان خردگرایی متعالیه در کلام شیعی**
  - **الهیات متعالیه**
  - **صدرالمتألهین**
    - روش صدرالمتألهین در مباحث الهیاتی
    - اختلاف روشی صدرا با متکلمان و فیلسوفان در طرح مباحث الهیاتی
    - آثار الهیاتی صدرالمتألهین
    - کلام و متکلمان از منظر صدرالمتألهین
  - **پیروان صدرالمتألهین**
    - حکیم سبزواری
    - آثار الهیاتی
    - عبدالرزاق لاهیجی

- آثار الهیاتی

- **جریان اخباری‌گری**
  - پیدایش اخباری گری
  - زمینه‌های ظهور اخباری‌گری
  - مؤسس اخباری‌گری: محمدامین استرآباد
- **اندیشه‌ها و مبانی فکری استرآبادی**
  - جایگاه عقل در اندیشه استرآبادی
  - ضدیت جریان اخباری با مجتهدان و اصولیین
- **پیروان استرآبادی**
  - سید نعمت‌الله جزایری
- **مواجهه محققان و دانشمندان شیعه با جریان اخباری‌گری**
  - وحید بهبهانی

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن میثم بحرانی، میثم بن علی (۱۴۰۶ق)، قواعد المرام فی علم الکلام، مکتبه آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- ابن نوبخت، ابی اسحاق ابراهیم (۱۴۱۳ق)، الیاقوت فی علم الکلام، تحقیق علی اکبر ضیایی، قم، کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی(ره)
- استرآبادی، مولی محمد امین (۱۴۲۴ق)، الفوائد المدنیه، قم، مؤسسه نشر اسلامی
- جبرئیلی، محمد صفر (۱۳۸۹)، سیر تطور کلام شیعه، دفتر دوم: از عصر غیبت تا خواجه نصیرالدین طوسی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
- جعفریان، رسول (۱۳۸۰)، تاریخ تشیع در ایران از آغاز تا قرن دهم هجری، انصاریان
- حلی، حسن بن یوسف (۱۳۸۸)، نهایه المرام فی علم الکلام، تحقیق فاضل عرفان، قم، موسسه الامام الصادق(ع)
- حلی، حسن بن یوسف (۱۴۱۳ق)، کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد، تصحیح و مقدمه و تحقیق و تعلیقات حسن حسن‌زاده آملی، قم، مؤسسه النشر السلامی، چاپ چهارم
- دوانی، علی (۱۳۷۸)، وحید بهبهانی سرآمد محققین و دانشمندان شیعه در سده دوازدهم هجری، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ سوم
- شبلی نعمانی، محمد (۱۳۸۶)، تاریخ علم کلام، ترجمه محمد تقی فخر داعی گیلانی، اساطیر
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۹۱)، شیعه در اسلام، به کوشش سید هادی خسروشاهی، قم، بوستان کتاب،چاپ دهم
- الغراوی، محسن، عبدالحسن، محمد (۱۳۷۱)، مصادر الاستنباط بین الاصولیین و الاخباریین، قم، مکتب الاعلام الاسلامی
- قیصری، احسان (۱۳۷۷)، «اخباریان»، دایره المعارف بزرگ اسلامی، جلد۷، زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران، مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی،چاپ دوم
- کاکایی، قاسم (۱۳۷۶)، آشنایی با مکتب شیراز: میر غیاث الدین منصور دشتکی شیرازی(۱) و (۲) خردنامه صدرا ، شماره ۵ و ۶ و شماره ۷
- کوربن، هانری (۱۳۷۷)، « صدرالدین دشتکی و مکتب شیراز»، تاریخ فلسفه اسلامی، ترجمه جواد طباطبایی، انتشارات کویر، چاپ دوم

- لاهیجی، عبدالرزاق (۱۴۳۱/۱۳۸۹ق)، شوارق الإلهام فی شرح تجرید الکلام، تقدیم و اشراف جعفر سبحانی، تحقیق اکبر اسد علی‌زاده، قم، مؤسسه الامام صادق (ع)، الطبعة الثانیة
- نصر، سید حسین (۱۳۸۳)، سنت عقلانی اسلامی در ایران، ترجمه سعید دهقانی، تهران ، قصیده‌سرا
- نصر، سید حسین، لیمن، الیور (۱۳۸۳)، تاریخ فلسفه اسلامی، تهران، حکمت
- نصیر الدین طوسی، محمد (۱۴۰۵ق)، تلخیص المحصل، بیروت، دارالاضواء
- نوبختی، حسن بن موسی (۱۳۵۵ق)، فرق الشیعه، نجف، المطبعه الحیدریه

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
جریان‌شناسی اندیشه‌های کلام شیعی (۳)	Trends of The Shi'ite Theological Thoughts (۳)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** جریان‌شناسی اندیشه‌های کلام شیعی (۱)
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	**آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با ماهیت و ویژگی‌های کلام شیعه به‌عنوان یکی از فرق کلام اسلامی
- آشنایی با تطورات و تحولات فرق کلامی شیعی از زمان یازدهم تا دوران معاصر
- آشنایی با جریانات و شخصیت‌های مختلف در این دوره

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم متکلمان شیعی در فهم و شرح معارف الهیاتی
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات الهیاتی

اهداف مهارتی:

- توانایی تمییز مباحث کلامی شیعه از آراء دیگر فرق اسلامی نزدیک به آن
- کسب مهارت در انجام مطالعه آثار متکلمان شیعی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات در زمینه مباحث اعتقادی

سرفصل درس:

- **مکتب تفکیک**
  - **افکار و اندیشه‌ها**
  - **شخصیت‌ها**
  - **آثار و تألیفات**
  - **نقد مکتب تفکیک**
  - **جریانات روشنفکری تجددگرا**
    - مبانی و اصول
    - ویژگی‌ها
      - علم‌زدگی
      - غرب باوری
      - شریعت‌زدایی
      - آزادی‌خواهی

- **شخصیت‌ها**
  - میرزا فتحعلی آخوندزاده
  - میرزا ملکم خان ناظم الدوله
  - میرزا آقاخان کرمانی
  - محمدعلی فروغی
- **جریان روشنفکری معارض با سنن و عقاید شیعی**
  - مبانی و اصول
  - اهداف و راهبردها
  - شخصیت‌ها
- **جریان احیاگری ـ روشنفکری مذهبی**
  - مبانی و اصول
  - اهداف و راهبردها
  - ویژگی‌ها
  - شخصیت‌ها
  - سید جمال‌الدین اسدآبادی
    - ویژگی‌ها
    - اصول فکری و اعتقادی
    - سید جمال و نهضت احیاگری اسلامی
    - دیدگاه‌های کلامی و اعتقادی: انسان‌شناسی ـ هستی‌شناسی ـ دین و نبوت ـ اسلام و قرآن ـ دولت و حکومت
- **محمدحسین طباطبایی**
  - شخصیت معنوی ـ علمی
  - آراء و اندیشه‌های فلسفی
    - ضرورت استفاده از فلسفه
    - اعتقاد به فلسفه صدرایی
    - ابداع و نوآوری در مسائل فلسفی
    - تفکیک علوم حقیقی از علوم اعتباری
    - مبارزه با فلسفه مادی‌گرایی
  - آراء و اندیشه‌های کلامی
    - راه‌های فهم تعالیم و معارف دینی
    - جایگاه توحید در معارف دینی
    - علم غیب پیامبر و امام
    - عصمت مطلق
- **استاد شهید مطهری**

- ویژگی‌های شخصیتی
- اقدامات و فعالیت‌ها
- تألیف آثار و سخنرانی‌های هدفمند
- ویژگی‌های آثار کلامی و الهیاتی

- **بررسی برخی از جریانات فکری روشنفکری**
  - سید حسین نصر
    - اصول و روش فکری
    - مبنای سنت‌گرایی
    - آثار الهیاتی
  - عبدالکریم سروش
    - افکار و نظریات
    - آثار الهیاتی
    - نقد و بررسی اندیشه‌ها
  - محمد مجتهد شبستری
    - افکار و نظریات
    - آثار الهیاتی
    - نقد و بررسی اندیشه‌ها

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- اصفهانی، میرزا مهدی (۱۳۸۶)، ابواب الهدی، به روایت نسخه فائق، تحقیق حسن جمشیدی، قم بوستان کتاب، چاپ دوم
- امین مصری، احمد (۱۳۷۶)، پیشگامان مسلمان تجددگرایی در عصر جدید، ترجمه حسن یوسفی اشکوری، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ سوم
- آل احمد، جلال (۱۳۷۶)، در خدمت و خیانت روشنفکران، تهران، فردوسی، چاپ سوم
- جعفریان، رسول (۱۳۸۶)، جریان ها و سازمان های مذهبی ـ سیاسی ایران از ۱۳۲۰- ۱۳۵۷، قم، نشر مورخ، چاپ هشتم
- جمعی از نویسندگان (۱۳۸۳)، سید جمال الدین اسدآبادی و نهضت بیداری اسلامی (مجموعه مقالات)، تهران، معاونت فرهنگی مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی
- حکیمی، محمد رضا (۱۳۷۷)، مکتب تفکیک ، تهران ، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ سوم
- حکیمی، محمد رضا (۱۳۸۲)، مقام عقل، گردآوری محمد کاظم حیدری و محمد اسفندیاری، قم، انتشارات دلیل ما، چاپ دوم
- حکیمی، محمد رضا (۱۳۸۸)، الهیات الهی و الهیات بشری(نظرها)، قم، انتشارات دلیل ما، چاپ نخست
- خمینی، امام روح الله (۱۳۸۴)، تاریخ معاصر ایران از دیدگاه امام خمینی، تبیان آثار موضوعی، دفتر بیستم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، چاپ سوم
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۹۱)، شیعه در اسلام، به کوشش سید هادی خسروشاهی، قم، بوستان کتاب،چاپ دهم
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۹۱)، شیعه(مجموعه مذاکرات با پروفسور هانری کوربن)، به کوشش سید هادی خسروشاهی، قم، بوستان کتاب، چاپ چهارم

- مجتهد شبستری، محمد (۱۳۷۹)، نقدی بر قرائت رسمی از دین(بحران‌ها، چالش‌ها، راه‌حل‌ها)، تهران، طرح نو، چاپ نخست
- مجتهد شبستری، محمد (۱۳۷۹)، هرمنوتیک، کتاب و سنت، تهران، طرح نو، چاپ چهارم
- محیط طباطبایی، محمد (۱۳۸۰)، سید جمال الدین اسدآبادی و بیداری مشرق زمین، قم، کلبه شروق، چاپ پنجم

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
مکاتب و اندیشه‌های کلامی اهل سنت (۱) (سنتی)	The Sunni Theological Schools And Thoughts (۱) (Traditional)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی:

- آشنایی اجمالی با اندیشه‌های اهل حدیث و مبانی فکری ایشان
- آشنایی با جریان سلفی‌گری و استمرار آن
- آشنایی با مکاتب کلامی اهل سنت: اشعریت و اعتزال

اهداف گرایشی:

- ایجاد رغبت و انگیزه برای انجام پژوهش‌های کلامی

اهداف مهارتی:

- توان مطالعه منابع اعتقادی اهل سنت و انجام پژوهش‌های تطبیقی

سرفصل درس:

- **جریان ضد کلامی اهل حدیث**
- **جریان سلفی‌گری**
  - ظهور سلفی‌گری
  - احمد بن حنبل: زندگی و اندیشه‌ها
  - اصول و مبانی سلفی‌گری
  - نگاه سلفیه به عقل و نقل
- **کلام اهل سنت و جماعت:**
  - جریان مکتب اعتزال
    - ظهور معتزله
    - نگاه اهل اعتزال به عقل و نقل
    - متکلمان معتزلی:
      - ✓ قاضی عبدالجبار معتزلی
      - ✓ نظام
      - ✓ جاحظ
    - اندیشه‌های اعتزالی

✓ اصول پنج‌گانه اعتزال

- **جریان مکتب اشعری:**
  - ظهور اشاعره
  - اصول و مبانی فکری اشعریت
  - نگاه اشاعره به عقل و نقل
  - متکلمان اشعری:
    - ابوالحسن اشعری
    - ابو حامد غزالی
    - فخر رازی
    - ایجی
    - تفتازانی
  - مقایسه روش کلامی اشعریت با منهج اهل حدیث، اعتزال و ماتریدیگری
  - اقبال جامعه اسلامی به جریان اشعریت و واکاوی علل و عوامل آن
    - ادامه حیات اشعریت
  - جریان خارجی‌گری
    - ظهور و پیدایش خوارج
    - اعتقادات دینی خوارج
    - اندیشه‌ها و مواضع سیاسی خوارج
    - خوارج در دوران اموی و عباسی
    - انقراض خوارج

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- احمد بن حنبل(۱۴۱۶ق)، المسند، قاهره، دار الحدیث
- احمد محمود صبحی (۱۹۹۶م)، فی علم الکلام، بیروت، دار العلم للملایین
- ایجی (۱۴۱۲هـ)،المواقف، شرح میر سید شریف گرگانی، قم، منشورات الشریف الرضی
- بدوی، عبدالرحمن (۱۳۷۴)، تاریخ اندیشه‌های کلامی در اسلام، ترجمه حسین صابری، مشهد، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی
- بدوی، عبدالرحمن (۱۳۸۷ق/۲۰۰۸)، مذاهب الاسلامیین، بیروت، دار العلم للملایین
- تفتازانی، سعد الدین (۱۴۰۹هـ)، شرح المقاصد، قم، منشورات الشریف الرضی
- جوینی، عبدالملک (۱۴۱۶هـ)، الإرشاد إلی قواطع الادلة فی اول الاعتقاد، بیروت، دار الکتب العلمیة، چاپ نخست
- رازی، فخرالدین محمد (۱۴۰۵ق/ ۱۹۸۵م)، محصل افکار المتقدمین و المتأخرین، شرح نصیرالدین طوسی، بیروت، دار الأضواء، الطبعة الثانیة
- رازی، فخرالدین محمد (۱۴۰۷هـ)، المطالب العالیه من العلم الالهی، تحقیق حجازی سقا، بیروت، دار الکتاب العربی، الطبعة الاولی

- رازی، فخرالدین محمد (بی‌تا)، مفاتیح الغیب، بیروت، دار احیاء التراث العربی
- سبحانی، جعفر (۱۳۹۱)، بحوث فی الملل و النحل، بحوث فی الملل و النحل، دراسة موضوعیة مقارنة للمذاهب الاسلامیة، ج ۱، ج۲، ج۳، ج۵ ، قم، مؤسسه امام صادق(ع)، چاپ سوم
- سبحانی، جعفر (۱۳۹۲)، سلفی‌گری در آیینه تاریخ، قم، توحید قم، چاپ نخست
- شهرستانی، عبدالکریم (۱۳۶۴)، الملل و النحل، تحقیق محمد بدران، قم، الشریف الرضی، چاپ سوم
- عبدالجبار معتزلی (۱۴۳۳ق/۲۰۱۲م)، شرح الاصول الخمسه، بیروت، دار احیاء التراث العربی، الطبعة الثانیة
- مادلونگ، ویلفرد (۱۳۷۷)، فرقه‌های اسلامی، ترجمه ابوالقاسم سری، تهران، اساطیر
- ولفسن، هری اوسترین (۱۳۶۸)، فلسفه علم کلام، ترجمه احمد آرام، تهران، الهدی

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
مکاتب و اندیشه‌های کلامی اهل سنت (۲) (معاصر)	The Sunni Theological Schools And Thoughts (۲) (Contemporary)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** مکاتب و اندیشه‌های کلامی اهل سنت (۱) (سنتی)
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	**آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی:

- آشنایی با استمرار جریانات سلفی‌گری در تاریخ اهل سنت
- آشنایی با مکتب کلامی ماتریدیگری
- آشنایی با جریان نومعتزلی در اهل سنت

اهداف گرایشی:

- ایجاد رغبت و انگیزه برای انجام پژوهش‌های کلامی

اهداف مهارتی:

- توان مطالعه منابع اعتقادی اهل سنت و انجام پژوهش‌های تطبیقی

سرفصل درس:

- **مکتب ماتریدی‌گری**
  - ابومنصور ماتریدی: زندگی و افکار
  - اصول، مبانی و روش ماتریدیگری
  - پیروان ماتریدی: نسفی، ابن همام، بیاضی،
  - گرایش سعد الدین تفتازانی به ماتریدیگری
- **احیای سلفی‌گری در قرن هفتم**
  - ابن تیمیه
    - آراء و عقاید ابن‌تیمیه
    - آثار ابن‌تیمیه
  - ابن قیم
- **احیای سلفی‌گری در قرن دوازدهم**
  - محمد بن عبدالوهاب
    - نقش و تأثیر اندیشه‌های ابن‌تیمیه در تأسیس وهابیت
    - ظاهرگرایی و نفی عقل‌گرایی در وهابیت
- **احیای سلفی‌گری در قرن پانزدهم**

- جریان‌های تکفیری

- **جریانات کلامی معاصر**
  - محمد عبده
    - ویژگی‌ها و خصوصیات فکری
    - آراء و اندیشه‌ها: علوم دینی؛ درباره مسائل اعتقادی؛ فتاوای فقهی
  - محمد رشید رضا
    - قرائن سلفی نگری
    - تأثیرپذیری از وهابیت
    - آراء و اندیشه‌ها: رد احادیث مهدویت؛ وحی و ماهیت آن؛ موانع فهم اسلام؛ بغض و کینه نسبت به تشیع؛ سوءظن به محتوای نهج‌البلاغه

- **نومعتزلیان: جریانات روشن‌فکری در میان اهل سنت**
  - نصر حامد ابوزید
  - عابد الجابری
  - محمد ارکون
  - حسن حنفی
  - یوسف قرضاوی
  - ابوالحسن ندوی

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- امین، سید محسن (۱۳۷۱)، کشف الارتیاب فی أتباع محمد بن عبدالوهاب، دار الکتب الاسلامی
- حسینی، مصطفی (۱۳۶۲)، شیخ محمد عبده: مصلح بزرگ مصر، قلم
- سبحانی، جعفر (۱۳۸۱)، بحوث فی الملل و النحل، ج۳ ، ج۴ ، قم، مؤسسه امام صادق(ع)، چاپ سوم
- سبحانی، جعفر (۱۳۸۴)، آیین وهابیت، تهران، نشر مشعر، چاپ پنجم
- سبحانی، جعفر (۱۳۹۲)، سلفی‌گری در آیینه تاریخ، قم، توحید قم، چاپ نخست
- عبده، محمد (۱۴۱۲هـ)، رساله التوحید، بیروت، دار ابن حزم
- عبده، محمد و رشید رضا (بی‌تا)، تفسیر المنار، بیروت، دار المعرفه
- محمدرضا وصفی (۱۳۸۷)، نومعتزلیان: گفتگوی انتقادی با نصر حامد اوزید، عابد الجابری، محمد ارکون، حسن حنفی، تهران، نگاه معاصر، چاپ نخست
- المراکشی، محمد صالح (۱۹۸۵م)، تفکیر محمد رشید رضا من خلال المنار، تونس، الدارالتونسیة للنشر ، کلیه الاداب و العلوم الانسانیة

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
الهیات حکمی قرآنی (۱) (ذات الهی)	Theosophic - Qur'anic Theology (1) (Divine Essence)

تعداد واحد: ۲ واحد	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد
تعداد ساعت: ۳۲ ساعت			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	**آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با مباحث خداشناسی درزمینه ذات و صفات الهی
- بررسی مباحث خداشناسی در قرآن و حدیث با نگاهی حکمی

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم فیلسوف متکلمان در فهم و شرح معارف توحیدی در قرآن و روایات
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات قرآنی حکمی در مباحث خداشناسی

اهداف مهارتی:

- تقویت توانایی تفسیری دانشجویان نسبت به آیات و روایات توحیدی
- افزایش قدرت تحلیل دانشجویان در مباحث توحیدی با روش حکمی
- ارزیابی تفاسیر حکمی و غیر حکمی آیات قرآنی در مباحث ذات و صفات الهی
- توانایی انجام پژوهش‌های قرآنی با استفاده از میراث کلامی و حکمی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات درزمینه مباحث خداشناسی

سرفصل درس:

- **مقدمه: ضرورت معرفت یقینی نسبت به اعتقادات دینی**
- **بخش اول: ذات الهی**
  - **شناخت فطری و شهودی**
  - **امکان شناخت مفهومی خدا و حدود آن**
  - **استدلال‌های عقلی قرآن بر وجود خدا**
    - برهان حدوث
    - برهان اتقان صنع (نظم)
    - برهان امکان
    - برهان نفس
    - برهان صدیقین
  - **ارزش و اهمیت برهان صدیقین نسبت به سایر براهین**

- **اطلاق و نامحدودیت ذات الهی**
- **یگانگی خدا: توحید**
- **توحید نظری**
  - اقسام توحید نظری: ذاتی، صفاتی، افعالی
- **توحید عملی**
  - مفهوم توحید عملی: تسلیم و عبودیت در مدار تشریع
  - مظاهر توحید عملی:
    - توحید در عبادت
    - توحید در ستایش و حمد
    - توحید در سؤال و درخواست
    - توحید در محبت
    - توحید در ولایت‌پذیری
- **یگانگی ذات الهی: واحدیت**
  - براهین واحدیت ذات واجب الوجود
    - صدیقین
    - تمانع
- **بساطت ذات الهی: احدیت ذات**
- **یگانگی خدا در وجود: وحدت شخصی وجود**

○ **بخش دوم: نسبت ذات و صفات**

- **امکان شناخت صفات الهی**
  - راه‌های تحصیل معرفت اسماء و صفات الهی
  - بررسی آراء مخالفان
- **شناخت کنه صفات الهی ناممکن است.**
- **اسماء الهی**
  - معنای اسم و صفت
  - معنای توقیفی‌بودن اسماء الله
  - بحث حکمی در باب اسماء الهی
  - تحقیق حکمی در باب اسماء و صفات الهی
- **تشبیه در عین تنزیه**
- **دیدگاه‌ها در باره صفات الهی: تشبیه، تنزیه مطلق، تشبیه در عین تنزیه**
- **محکمات قرآنی در بحث اوصاف الهی**

○ صفات جلال و اکرام

- **طرح بحث صفات ایجابی و سلبی در آثار برخی متکلمان با عنوان«فیما یجوز علیه تعالی و فیما لایجوز»**
- **طرح بحث صفات سلبی در آثار برخی متکلمان با عنوان«ما یستحیل علیه تعالی»**

- عینیت ذات و صفات: توحید صفاتی
  - **دیدگاه‌های مختلف در نسبت ذات و صفات**
    - نیابت ذات از صفات(معتزله)
    - زیادت صفات بر ذات(اشاعره)
    - عینیت ذات و صفات(امامیه)
  - **تبیین حکمی نظریه عینیت ذات و صفات ذات**
  - **زیادت صفات فعل بر ذات**
  - **ابن‌سینا و نظریه ترادف معنایی صفات الهی**

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن‌سینا(۱۳۷۵)، الاشارات و التنبیهات، شرح نصیرالدین طوسی، شرح الشرح قطب الدین رازی، قم، نشر البلاغه، چاپ نخست
- ابن‌سینا(۱۴۰۰هـ)، تفسیر سوره توحید، رسائل ابن‌سینا، قم، انتشارات بیدار
- ابن‌میثم بحرانی(۱۴۰۶هـ)، قواعد المرام فی علم الکلام، تحقیق سید احمد حسینی، قم، مکتبهٔ آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- استر آبادی، محمد تقی(۱۳۵۸)، شرح فصوص الحکم، به کوشش محمد تقی دانش‌پژوه، تهران، دانشگاه تهران
- بحرانی، ابن‌میثم (۱۳۷۸)، شرح نهج البلاغه، تهران، مؤسسه النصر
- سبزواری، ملا هادی(۱۳۸۳)،اسرار الحکم، مقدمه استاد صدوقی، تصحیح کریم فیضی، قم، مطبوعات دینی، چاپ نخست
- سبزواری، هادی(۱۳۶۹- ۱۳۷۹)، شرح المنظومه، تصحیح و تعلیق حسن حسن‌زاده آملی، تحقیق و مقدمه مسعود طالبی، تهران، نشر ناب، چاپ نخست
- سهروردی شهاب الدین یحیی (۱۳۷۲)، مجموعه مصنفات شیخ اشراق، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۹۸۱م)، الحکمة المتعالیة فی الأسفار العقلیة الاربعة، بیروت، دار احیاء التراث العربی، الطبعة الثالثة
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۷۸)، المظاهر الالهیه فی اسرار العلوم الکمالیه، تصحیح، تحقیق و مقدمه سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۱)، المبدأ و المعاد فی الحکمة المتعالیه، جلد اول، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر محمد ذبیحی و دکتر جعفر شاه نظری، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، إیقاظ النائمین، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر محمد خوانساری، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، مفاتیح الغیب، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر نجفقلی حبیبی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، أسرار الآیات و أنوار البینات، رساله متشابهات القرآن، تحقیق محمد علی جاودان و سید محمدرضا بروجردی، با مقدمه و زیر نظر آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، تفسیر القرآن الکریم، ج۲ ، ج۴ ، ج۵ ، ج۶ ، ج۷ ، ج۸ ، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۴۲۰هـ/۲۰۰۰م)، کتاب العرشیه، تصحیح و تعلیق فاتن محمد خلیل اللبون فولادکار، بیروت– لبنان، مؤسسة التاریخ العربی، الطبعة الاولی

- صدوق(۱۳۹۸ق)، توحید، قم، مؤسسه النشر الاسلامی
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۷۰)، رسائل توحیدی، ترجمه و تحقیق علی شیروانی هرندی، تهران، الزهرا، چاپ نخست
- طباطبایی، محمد حسین(۱۴۱۷هـ)، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، مکتبة النشر الاسلامی
- طوسی، محمد بن الحسن(۱۴۰۶هـ)، الاقتصاد فیما یتعلق بالاعتقاد، بیروت، دار الاضواء، الطبع الثانی
- فارابی، ابو نصر (۱۴۰۵هـ)، فصوص الحکم، تحقیق شیخ محمد حسن آل یس، قم، بیدار، چاپ دوم
- فاضل مقداد(۱۴۰۵هـ)، ارشاد الطالبین إلی نهج المسترشدین فی اصول الدین، تحقیق سید مهدی رجایی، قم، کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- فاضل مقداد(۱۴۱۲هـ)، الاعتماد فی شرح واجب الاعتقاد، تحقیق ضیاء الدین بصری، مجمع البحوث الإسلامیة، چاپ نخست
- فیاض لاهیجی، عبدالرزاق (۱۳۷۳)، گوهر مراد، مقدمه زین العابدین قربانی، تهران، نشر سایه، چاپ نخست
- فیاض لاهیجی، عبدالرزاق (۱۴۳۱هـ/ ۱۳۸۹)، شوارق الالهام فی شرح تجرید الکلام، تقدیم و اشراف جعفر سبحانی، تحقیق اکبر اسد علی‌زاده، قم، مؤسسه امام صادق(ع)، چاپ دوم
- فیض کاشانی(۱۴۲۸هـ)، عین الیقین الملقب بالأنوار و الأسرار، بیروت، دارالحوراء، چاپ نخست
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان(۱۴۱۴هـ/۱۹۹۳م)، سلسلة مؤلفات الشیخ المفید، ج۲ ، ج۵ ، بیروت، دار المفید، الطبعة الثانیة
- میرداماد، محمد(۱۳۸۱)، شارع النجاة، مصنفات میرداماد، به اهتمام عبدالله نورانی، تهران، انتشارات انجمن آثار مفاخر فرهنگی، چاپ نخست
- نصیر الدین طوسی(۱۴۰۵هـ)، نقد المحصل، بیروت، دارالأضواء، چاپ دوم
- تصیرالدین طوسی(۱۴۰۷هـ)، تجرید الاعتقاد، تحقیق حسینی جلالی، دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ نخست

نام درس به فارسی: الهیات حکمی قرآنی (۲) (صفات الهی)	نام درس به انگلیسی: Theosophic - Qur'anic Theology (2) (Divine Attributes)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** ندارد **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با مباحث خداشناسی درزمینه ذات و صفات الهی
- بررسی مباحث خداشناسی در قرآن و حدیث با نگاهی حکمی

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم فیلسوف متکلمان در فهم و شرح معارف توحیدی در قرآن و روایات
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات قرآنی حکمی در مباحث خداشناسی

اهداف مهارتی:

- تقویت توانایی تفسیری دانشجویان نسبت به آیات و روایات توحیدی
- افزایش قدرت تحلیل دانشجویان در مباحث توحیدی با روش حکمی
- ارزیابی تفاسیر حکمی و غیر حکمی آیات قرآنی در مباحث ذات و صفات الهی
- توانایی انجام پژوهش‌های قرآنی با استفاده از میراث کلامی و حکمی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات درزمینه مباحث خداشناسی

سرفصل درس:

- **اقسام صفات الهی:**
  - صفات ایجابی: جمال
  - صفات سلبی: جلال
- **اقسام صفات الهی:**
  - جلال: ما جلت ذاته عن مشابهة الغیر: سلب نقائص و اعدام
  - اکرام: ما تکرمت ذاته بها و تجملت
    - حقیقی(علم، حیات و ... که به وجوب وجود باز می‌گردند)
    - اضافی(خالقیت، رازقیت و ... که به اضافه قیومیه باز می‌گردند)
- **طرح بحث صفات ایجابی و سلبی در آثار برخی متکلمان با عنوان «فیما یجوز علیه تعالی و فیما لایجوز»**
- **طرح بحث صفات سلبی در آثار برخی متکلمان با عنوان «ما یستحیل علیه تعالی»**
  - **صفات ذات و فعل**

- تعریف صفت ذات و فعل
- ضابطه‌هایی برای تشخیص صفات ذات و فعل
- حقیقت صفات ذاتی
- تبیین صفات فعل

○ صفات ذات

- حیات
- معنا و حقیقت حیات الهی
- اثبات صفت حیات برای خدا

○ علم

- مراتب علم الهی:
  - علم به ذات خود
  - علم به ماسوی در مرتبه ذات
  - علم به ماسوی در مرتبه خلق
- اتفاق نظر در باب علم ذات به ذات
- آراء مختلف در باب علم الهی به ماسوی
  - حصول و ارتسام صور اشیاء در ذات الهی: مشائین
  - علم به صور قائم به موجودات مجرد عقلی(مثل افلاطونی): افلاطونیان و فرفوریوس
  - علم حضوری به وجود خارجی اشیاء: سهروردی و محقق طوسی
  - علم به ثابتات اشیاء پیش از وجود آن‌ها: معتزله
  - علم حضوری و اجمالی به ماسوی در مرتبه ذات و علم تفصیلی به آن‌ها هنگام تحقق: اکثر متأخران
  - علم حضوری و تفصیلی به معلول نخست وعلم اجمالی به سایر موجودات
  - علم پیشین در مرتبه ذات به نحو اجمال در عین کشف تفصیلی و تفصیلی در مرتبه تحقق موجودات: ملاصدرا
- ارزش و اهمیت نظریه صدرالمتألهین در باب علم الهی
- اثبات علم الهی به ماسوی:
  - متکلمان از طریق نظم و اتقان صنع
  - حکیمان از راه براهین فلسفی
- علم الهی و اعمال انسان

○ اراده و قدرت

- تفسیر معنای قدرت
  - متکلمان: صحت فعل و ترک
  - حکیمان: صدور فعل با مشیت و اراده
- قدرت الهی و نظام اسباب و مسببات
- عدم منافات میان دوام فیض و قدرت الهی
- نفی تعجیز از خدا

- **تلازم وجودی و عدمی بین اراده خدا و تحقق فعل**
- **اطلاق و نامحدودیت قدرت الهی**
  - موجودات دیگر مظهر و آیت قدرت الهی هستند.
  - نسبت خدا به انسان: وکالت، نصرت و یاری، ولایت
  - معنای دقیق یاری خدا
  - معنای قرض الحسنه به خدا
  - معنای دشمنی و جنگ با خدا
- **آسانی همه کارها برای خدا**
- **عدم تعلق قدرت الهی به امور ممتنع**
- **امور وجودی، خیر و حسن به خدا استناد دارند نه قبائح و شرور.**

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن‌سینا(۱۳۷۵)، الاشارات و التنبیهات، شرح نصیرالدین طوسی، شرح الشرح قطب الدین رازی، قم، نشر البلاغه، چاپ نخست
- ابن‌سینا(۱۴۰۰هـ)، تفسیر سوره توحید، رسائل ابن‌سینا، قم، انتشارات بیدار
- ابن‌میثم بحرانی(۱۴۰۶هـ)، قواعد المرام فی علم الکلام، تحقیق سید احمد حسینی، قم، مکتبهٔ آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- استر آبادی، محمد تقی(۱۳۵۸)، شرح فصوص الحکم، به کوشش محمد تقی دانش‌پژوه، تهران، دانشگاه تهران
- بحرانی، ابن‌میثم (۱۳۷۸)، شرح نهج البلاغه، تهران، مؤسسه النصر
- سبزواری، ملا هادی(۱۳۸۳)،اسرار الحکم، مقدمه استاد صدوقی، تصحیح کریم فیضی، قم، مطبوعات دینی، چاپ نخست
- سبزواری، هادی(۱۳۶۹- ۱۳۷۹)، شرح المنظومه، تصحیح و تعلیق حسن حسن‌زاده آملی، تحقیق و مقدمه مسعود طالبی، تهران، نشر ناب، چاپ نخست
- سهروردی شهاب الدین یحیی (۱۳۷۲)، مجموعه مصنفات شیخ اشراق، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۹۸۱م)، الحکمة المتعالیة فی الأسفار العقلیة الاربعة، بیروت، دار احیاء التراث العربی، الطبعة الثالثة
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۷۸)، المظاهر الالهیه فی اسرار العلوم الکمالیه، تصحیح، تحقیق و مقدمه سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۱)، المبدأ و المعاد، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر محمد ذبیحی و دکتر جعفر شاه نظری، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، إیقاظ النائمین، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر محمد خوانساری، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، مفاتیح الغیب، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر نجفقلی حبیبی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، أسرار الآیات و أنوار البینات و رساله متشابهات القرآن، تحقیق محمد علی جاودان و سید محمدرضا بروجردی، با مقدمه و زیر نظر آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، تفسیر القرآن الکریم، ج۲ ، ج۴ ، ج۵ ، ج۶ ، ج۷ ، ج۸ ، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست

- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۴۲۰هـ/۲۰۰۰م)، کتاب العرشیه، تصحیح و تعلیق فاتن محمد خلیل اللبون فولادکار، بیروت- لبنان، مؤسسة التاریخ العربی، الطبعة الاولی
- صدوق(۱۳۹۸ق)، توحید، قم، مؤسسه النشر الاسلامی
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۷۰)، رسائل توحیدی، ترجمه و تحقیق علی شیروانی هرندی، تهران، الزهرا، چاپ نخست
- طباطبایی، محمد حسین(۱۴۱۷هـ)، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، مکتبة النشر الاسلامی
- طوسی، محمد بن الحسن(۱۴۰۶هـ)، الاقتصاد فیما یتعلق بالاعتقاد، بیروت، دار الاضواء، الطبع الثانی
- فارابی، ابو نصر (۱۴۰۵هـ)، فصوص الحکم، تحقیق شیخ محمد حسن آل یس، قم، بیدار، چاپ دوم
- فاضل مقداد(۱۴۰۵هـ)، ارشاد الطالبین إلی نهج المسترشدین فی اصول الدین، تحقیق سید مهدی رجایی، قم، کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- فاضل مقداد(۱۴۱۲هـ)، الاعتماد فی شرح واجب الاعتقاد، تحقیق ضیاء الدین بصری، مجمع البحوث الإسلامیة، چاپ نخست
- فیاض لاهیجی، عبدالرزاق (۱۳۷۳)، گوهر مراد، مقدمه زین العابدین قربانی، تهران، نشر سایه، چاپ نخست
- فیاض لاهیجی، عبدالرزاق (۱۴۳۱هـ/ ۱۳۸۹)، شوارق الالهام فی شرح تجرید الکلام، تقدیم و اشراف جعفر سبحانی، تحقیق اکبر اسد علی‌زاده، قم، مؤسسه امام صادق(ع)، چاپ دوم
- فیض کاشانی(۱۴۲۸هـ)، عین الیقین الملقب بالأنوار و الأسرار، بیروت، دارالحوراء، چاپ نخست
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان(۱۴۱۴هـ/۱۹۹۳م)، سلسلة مؤلفات الشیخ المفید، ج۲ ، ج۵ ، بیروت، دار المفید، الطبعة الثانیة
- میرداماد، محمد(۱۳۸۱)، شارع النجاة، مصنفات میرداماد، به اهتمام عبدالله نورانی، تهران، انتشارات انجمن آثار مفاخر فرهنگی، چاپ نخست
- نصیر الدین طوسی(۱۴۰۵هـ)، نقد المحصل، بیروت، دارالأضواء، چاپ دوم
- نصیرالدین طوسی(۱۴۰۷هـ)، تجرید الاعتقاد، تحقیق حسینی جلالی، دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ نخست

نام درس به فارسی: الهیات حکمی قرآنی (۳) (افعال الهی)	نام درس به انگلیسی: Theosophic-Qur'anic Theology (3) (Divine Actions)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری عملی	**پیش‌نیاز:** الهیات حکمی قرآنی (۲) (صفات الهی) **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
		پایه	نظری عملی	
		الزامی	نظری عملی	
		اختیاری	نظری عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با مباحث خداشناسی درزمینهٔ افعال الهی
- بررسی مباحث خداشناسی در قرآن و حدیث با نگاهی حکمی

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم فیلسوف متکلمان در فهم و شرح معارف توحیدی در قرآن و روایات
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات قرآنی حکمی در مباحث خداشناسی

اهداف مهارتی:

- تقویت توانایی تفسیری دانشجویان نسبت به آیات و روایات توحیدی
- افزایش قدرت تحلیل دانشجویان در مباحث توحیدی با روش حکمی
- ارزیابی تفاسیر حکمی و غیر حکمی آیات قرآنی در مباحث افعال الهی
- توانایی انجام پژوهش‌های قرآنی با استفاده از میراث کلامی و حکمی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات درزمینهٔ مباحث خداشناسی

سرفصل درس:

- **تفسیر فاعلیت الهی**
  - **حقیقت فعل الهی: تجلی صفات و اسماء الهی در مظاهر موجودات**
  - **دیدگاه‌های مختلف در تفسیر فاعلیت الهی**
  - **غایت و هدف خداوند از آفرینش**
  - **طرح بحث افعال الهی در برخی از آثار متکلمان با عنوان عدل الهی و فروع آن**
  - **تصویر متکلمان از عدل: تنزیه خدای متعال از «انجام فعل قبیح و ترک فعل واجب»**
- **ویژگی‌های افعال الهی**
  - **اراده تکوینی الهی: انشاء کلمه «کن»**
    - فعل الهی بدون حرکت و ماده و ابزار انجام می‌شود.
    - تحقق فعل الهی با امر و اراده تکوینی حتمی و تخلف‌ناپذیر است.
    - خدا با اراده تکوینی خود نقص مبدأ قابلی را جبران می‌کند.

- تحلیل حکمی قهاریت خدا
- تفسیر حکمی قدرت و اراده الهی

- **حکمت**
  - غایت و هدف آفرینش
  - آراء مختلف در باره غرض خدا در آفرینش
  - معنای آفرینش حکیمانه: اعطای همه کمالات اول و ثانوی به هر موجود
- **قاعده‌مندی**
  - سنت‌های الهی در فاعلیت
- **هدایت**
  - معنای هدایت
  - اقسام هدایت: ابتدایی و پاداشی
  - اضلال کیفری و استناد آن به خدا
- **حسن و خیریت**
  - نظام احسن
  - تحلیل حکمی وجود شرور در عالم
  - چگونگی وقوع شر در عالم
  - نقش انسان در وقوع برخی شرور در عالم
- **دوام فیض**
  - تبیین حکمی دوام فیض و جود
  - عدم منافات بین دوام فیض و حدوث عالم
- **عدالت**
  - اقسام عدل: تکوینی، تشریعی، جزائی
  - اختلاف نظر متکلمان در بحث عدل:

اشاعره با اعتقاد به حسن و قبح شرعی و جبر و نفی نظام علیت و تأکید بر توحید افعالی: عدل نمی‌تواند مقیاسی برای فعل خدا باشد. معتزله با اعتقاد به حسن و قبح عقلی و تفویض و علیت و نفی توحید افعالی: خدا کارهای خود را با مقیاس عدل انجام می‌دهد.

شیعه: با اعتقاد به اختیار انسان و توحید افعالی: افعال خدا عادلانه است.

- مفهوم عدل:

✓ موزون بودن یک مجموعه: جهان به این معنا متعادل است. عدل از شئون حکیم و علیم بودن خداست.

✓ تساوی و نفی هرگونه تبعیض: در صورت عدم رعایت استحقاق‌ها عین ظلم است.

✓ رعایت حقوق افراد و اولویت‌ها و اعطاء حق به صاحب حق: در مورد خدا که مالک علی الاطلاق است معنا پیدا نمی‌کند.

✓ رعایت استحقاق‌ها در افاضه وجود به هر چیزی که امکان وجود یا کمالی را دارد.

✓ خدای متعال که خیر محض و فیاض علی الاطلاق است به معنای اخیر عادل است.

- تبیین حکمی از عدالت الهی:
  - ✓ در مرتبه ایجاد عالم
  - ✓ ربوبیت عالم
  - ✓ تشریع
  - ✓ نظام جزا و پاداش
- پاسخ حکیمان به ایرادها و اشکالات بحث عدل:
  - ✓ تبعیض و تفاوت در نظام آفرینش
  - ✓ فنای موجودات مانند مرگ انسان
  - ✓ کاستی‌ها و نقایص در برخی موجودات مانند عجز و فقر
  - ✓ وجود آفات و شرور مانند بیماری و بلایای طبیعی و ...

○ **یگانگی ذات در افعال: توحید افعالی**

- **مفهوم توحید افعالی:**
  - تنها مؤثر مستقل در عالم (آفرینش، مالکیت، ربوبیت، رازقیت و ولایت) خداست.
  - جهان با همه نظامات و سنن و علل و معلولات، فعل او و ناشی از اراده اوست.
  - عموم قدرت و اراده و مشیت الهی
  - توحید افعالی و نظام علیت
  - توحید افعالی و اراده انسان
  - قضا و قدر
  - بداء
  - توحید افعالی و ظهور صفات جمال و جلال در انسان کامل
  - فروع توحید افعالی: خالقی، ربوبی، حاکمیت، تشریع، مغفرت و شفاعت

○ **یگانگی ذات در خالقیت و الوهیت**

- **دیدگاه‌های در مسأله خالقیت:**
  - انحصار خلق و ایجاد به خدا(اشاعره)
  - انحصار خالقیت مستقل به خدا و اعتقاد به فاعلیت دیگران به اذن و تسبیب حق متعال(عدلیه: معتزله و امامیه)
  - دیدگاه حکیمان: لا مؤثر فی الوجود بحقیقة معنی الکلمة إلا الله سبحانه
  - مرجح و داعی برای اراده خلق عالم
  - توحید خالقی و شرور

○ **یگانگی ذات در ربوبیت و کارگردانی عالم**

- **مفهوم ربوبیت: مالکیت و تدبیر کلی و جزئی عالم**
- **دایره ربوبیت الهی**
- **اثبات توحید ربوبی: برهان تمانع، بر اساس خالقیت خدا**

○ **تبیین امر پروردگار و اراده انسانی**

○ **اقسام افعال الهی از نگاه حکیمان:**

- عالم امر و عالم خلق
- اجسام- نفوس- عقول

○ **اسباب و وسایط فیض: عالم ملکوت**

- **اقسام موجودات ملکوتی: کروبیون. ارواح متعلق به اجسام**
- **اقسام کروبیون: مستغرقان در احدیت؛ اهل جبروت**
- **ارواح متعلق به اجسام سماوی و عنصری**
- **دیدگاه‌های مختلف در باب ماهیت ملائکه**
- **اصناف ملائک: حاملان عرش. اکابر ملائک(جبرئیل. میکائیل. اسرافیل. عزرائیل. ملائک بهشت و جهنم. موکلان انسان‌ها. کاتبان اعمال. مدبران عالم)**
- **ویژگی‌های ملائک: رسالت. قرب و منزلت. تسبیح و اطاعت. قدرت. خوف الهی. عصمت.**

○ **حدوث و زوال عالم**

- **مخصص حدوث موجودات زمانی در زمان خاص**
- **دیدگاه‌های متکلمان و حکیمان در باره حدوث عالم**
- **تبیین دیدگاه حکیمان در باره حدوث زمانی و تجددی عالم جسمانی**
- **بحث حکمی در باره انتهای عالم**

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن‌سینا(۱۴۰۰هـ)، تفسیر سوره فلق، رسائل ابن‌سینا، قم، انتشارات بیدار
- ابن‌سینا(۱۳۷۵)، الاشارات و التنبیهات، شرح نصیرالدین طوسی، شرح الشرح قطب الدین رازی، قم، نشر البلاغه، چاپ نخست
- استر آبادی، محمد تقی(۱۳۵۸)، شرح فصوص الحکم، به کوشش محمد تقی دانش‌پژوه، تهران، دانشگاه تهران
- سبزواری، ملا هادی(۱۳۸۳)،اسرار الحکم، مقدمه استاد صدوقی، تصحیح کریم فیضی، قم، مطبوعات دینی، چاپ نخست
- سهروردی شهاب الدین یحیی (۱۳۷۲)، مجموعه مصنفات شیخ اشراق، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۹۸۱م)، الحکمة المتعالیة فی الأسفار العقلیة الاربعة، بیروت، دار احیاء التراث العربی، الطبعة الثالثة
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۷۸)، المظاهر الالهیه فی اسرار العلوم الکمالیه، تصحیح، تحقیق و مقدمه سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۷۸)، رسالة فی الحدوث(حدوث العالم)، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر سید حسین موسویان، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۱)، المبدأ و المعاد، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر محمد ذبیحی و دکتر جعفر شاه نظری، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، مفاتیح الغیب، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر نجفقلی حبیبی ، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، أسرار الآیات و أنوار البینات، رساله متشابهات القرآن، تحقیق محمد علی جاودان و

سید محمدرضا بروجردی، با مقدمه و زیر نظر آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست

- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، تفسیر القرآن الکریم، ج۲ ، ج۵ ، ج۶ ، ج۷ ، ج۸ ، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، مجموعه رسائل فلسفی(حشر الأشیاء، الحشریه، خلق الأعمال و القضاء و القدر، المعاد الجسمانی)، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدوق(۱۳۹۸ق)، التوحید، قم، مؤسسه النشر اسلامی
- صدوق (۱۴۱۴هـ/ ۱۹۹۳م) اعتقادات، سلسلة مؤلفات الشیخ المفید، جلد ۵. بیروت، دار المفید، الطبعه الثانیه.
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۷۰)، رسائل توحیدی، ترجمه و تحقیق علی شیروانی هرندی، تهران، الزهرا، چاپ نخست
- طباطبایی(۱۴۱۷ق)، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، مکتبة النشر الاسلامی
- طوسی محمد بن الحسن (۱۴۰۶هـ)، الاقتصاد فیما یتعلق بالاعتقاد، بیروت، دار الاضواء، الطبع الثانی
- فاضل مقداد(۱۴۰۵ق)، ارشاد الطالبین إلی نهج المسترشدین فی اصول الدین، قم، کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان(۱۴۱۴ق/۱۹۹۳م)، تصحیح الاعتقادات الامامیه، سلسلة مؤلفات الشیخ المفید، ج۵، بیروت، دار المفید، الطبعة الثانیة
- میرداماد، محمد(۱۳۹۱)، رسالة الإیقاضات فی خلق الأعمال، تصحیح و تحقیق حامد ناجی اصفهانی، تهران، مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، چاپ نخست
- نصیر الدین طوسی(۱۴۰۵ق)، نقد المحصل، بیروت، دارالأضواء، چاپ دوم.

نام درس به فارسی: الهیات حکمی قرآنی (٤) (انسان‌شناسی)	نام درس به انگلیسی: Theosophic -Qur'anic Theology (٤) (Anthropology)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** الهیات حکمی قرآنی (۳) (افعال الهی) **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- بررسی مباحث انسان‌شناسی (حقیقت انسان، ساحت‌های وجودی انسان و جایگاه انسان در جهان) در قرآن و حدیث با نگاهی حکمی
- آشنایی با نگاه متکلمان و فیلسوفان نسبت به انسان قرآنی

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم فیلسوف متکلمان در فهم و شرح معارف توحیدی در قرآن و روایات
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات قرآنی حکمی در مباحث انسان‌شناسی

اهداف مهارتی:

- تقویت توانایی تفسیری دانشجویان نسبت به آیات و روایات در مباحث انسان‌شناسی
- افزایش قدرت تحلیل دانشجویان در مباحث انسان‌شناسی با روش حکمی
- ارزیابی تفاسیر حکمی و غیر حکمی آیات قرآنی در مباحث انسان‌شناسی
- توانایی انجام پژوهش‌های قرآنی با استفاده از میراث کلامی و حکمی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات درزمینهٔ مباحث انسان‌شناسی

سرفصل درس:

- **فصل اول: حقیقت انسان**
  - **دو بعدی بودن انسان:روح و بدن**
    - تجرد نفس
    - جسمانیه الحدوث بودن نفس
    - رابطه نفس و بدن
  - **فطرت و طبیعت**
    - وحدت شخصی انسان
    - وحدت نوعی انسان
  - **کرامت انسان**
    - کرامت ذاتی انسان
    - کرامت اکتسابی انسان

- **اختیار و آزادی انسان**
  - حقیقت اراده در انسان
  - مبادی اراده
  - فاعلیت بالقصد
  - جبر فلسفی، جبر عرفی
- **غایت انسان:**
  - غایت فعل خدا
  - استکمال نفس(سعادت انسان)
  - مراحل تعقل
  - اتحاد باعقل فعال(عقول)
  - انسان کامل مظهر اسماء الهی
- **مقام خلافت الهی**
  - مقام خلیفه الله: مقام علم به اسماء و صفات الهی
  - خلافت الهی: مظهر اسم جامع
  - علم به اسماء: علم به حقایق عالم
  - انسان کامل: مظهر اسم اعظم الهی

- **فصل دوم: ساحت‌های وجود انسان**
- **معرفت**
- **غایت معرفت**
  - غایت علم ، توسعه و تثبیت ایمان است.
  - بررسی تفسیر آیاتی که دعوت به مطالعه طبیعت می‌کند.
  - بررسی تفسیر آیاتی که غایت علم را درک حضور خداوند و تثبیت ایمان معرفی می‌کند.
  - غایت معرفت:کمال انسان و اتحاد با عالم عقول
- **انواع معرفت**
  - معرفت حسی ، معرفت شهودی
  - انواع علم: علم حصولی ، علم حضوری
  - مراتب علم حصولی
  - اتحاد علم و عالم و معلوم
- **روش کسب معرفت و دانش مفهومی از نگاه قرآن:**
  - موعظه
  - تذکر
  - تلاوت آیات الهی
  - مشاهده رویدادهای طبیعی
  - یادآوری حوادث گذشته و سرانجام پیشینیان

- روش کسب معرفت شهودی از نگاه قرآن:
  - تزکیه نفس
- تعلیم و تزکیه دو راه کسب معرفت
- اعمال صالح و تزکیه مقدمه شهود آیات الهی
- معرفت نفس موجب تزکیه و تهذیب نفس

○ اعتبار معرفت

- اعتبار معرفت از نظر قرآن
  - مطابقت با شواهد عینی
  - سودمندی نتایج
  - سازگاری با معارف معتبر قبلی
  - اعتبار مرجع
- مطابقت با واقع ملاک اعتبار علم

○ ایمان

- حقیقت ایمان
- ایمان و مؤلفه‌های آن از دیدگاه قرآن
  - ایمان و معرفت
  - ایمان و اختیار
  - ایمان و قلب
  - ایمان و رفتارهای عاطفی
    - آرامش روحی
    - خشوع
    - محبت
- ایمان و تصدیق به غیب

○ گرایشات و عواطف

- اقسام گرایشات و عواطف
  - گرایشات مادی و پست
  - گرایشات متعالی
    - میل به عزت طلبی
    - میل به بقاء و طول عمر
    - میل به جاودانگی
    - میل به کمال مطلق
  - نقش معرفت در ایجاد میل و گرایش
  - رابطه میل با اراده
  - انواع میل یا گرایش

- غریزه
- عواطف
- انفعالات
- احساسات

- امیال روحی
  - امیال روحی نازل: نیاز به شادی و آرامش
  - امیال روحی متعالی: حق جویی. فضیلت خواهی. زیبایی طلبی. کمال خواهی

○ عمل(رفتار)

- رفتار انسان از نگاه قرآن
- اصالت عمل
- نیت عمل
- تأثیر عمل در معرفت و ایمان
- ویژگی‌های عمل

○ فصل سوم: جایگاه انسان در هستی

- رابطه انسان با خدا
  - وجود عین الربطی انسان
  - انسان آیه حق تعالی
- رابطه انسان با ملائکه
  - واسطه فیض الهی و وحی
  - سجده بر انسان
- رابطه انسان با شیطان
  - عدم سجده بر انسان
  - برتری طلبی نسبت به انسان
  - گمراه کردن انسان
  - زینت دادن کارهای بد و نعمت‌های دنیایی برای انسان
- رابطه انسان با طبیعت
  - انسان و تسخیر طبیعت
  - انسان: «عالم صغیر» و عالم: «انسان کبیر»

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن‌سینا(۱۳۷۵)، الاشارات و التنبیهات، شرح نصیرالدین طوسی، شرح الشرح قطب الدین رازی، قم، نشر البلاغه، چاپ نخست
- خمینی، روح الله (۱۳۹۱)، شرح حدیث «جنود عقل و جهل»، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره(
- خمینی، روح الله (۱۳۶۲)، طلب و اراده،ترجمه احمد فهری، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی
- سبزواری، ملا هادی(۱۳۸۳)،اسرار الحکم، مقدمه استاد صدوقی، تصحیح کریم فیضی، قم، مطبوعات دینی، چاپ نخست
- صدر، محمد باقر (۱۳۵۹)، انسان مسئول و تاریخ ساز، ترجمه مهدی فولادوند، تهران، بنیاد قرآن
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۶۰)، الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیة، تعلیق، تصحیح و مقدمه سید جلال الدین آشتیانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۱)، المبدأ و المعاد، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر محمد ذبیحی و دکتر جعفر شاه نظری، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۴)، شرح الاصول الکافی، باب العقل و الجهل، تصحیح، تحقیق و مقدمه آیت الله رضا استادی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، مفاتیح الغیب، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر نجفقلی حبیبی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، أسرار الآیات و أنوار البینات، رساله متشابهات القرآن، تحقیق محمد علی جاودان و سید محمدرضا بروجردی، با مقدمه و زیر نظر آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، رسالة فی القضاء و القدر، مجموعه رسائل فلسفی ۲، تحقیق، تصحیح و مقدمه مهدی دهباشی، با مقدمه و زیر نظر آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۹۸۱م)، الحکمة المتعالیة فی الأسفار العقلیة الاربعة، بیروت، دار احیاء التراث العربی، الطبعة الثالثة
- صدرالمتألهین شیرازی، تفسیر قرآن الکریم، تصحیح زیر نظر محمد خامنه ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا
- طبا طبایی، سید محمد حسین (۱۳۸۶)، ترجمه تفسیر المیزان، قم، دفتر انتشارات اسلامی
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۹۱)، انسان از آغاز تا انجام، ترجمه و تعلیقات صادق لاریجانی، به کوشش سید هادی خسروشاهی، بوستان کتاب، چاپ چهارم
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۴۰۶ق)، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، بیروت، دار احیاء التراث العربی، الطبعة الأولی
- طوسی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق)، تبیان فی تفسیرالقرآن، بیروت، دار احیاء التراث العربی

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
الهیات حکمی قرآنی (۵) (نبوت)	Theosophic -Qur'anic Theology (۵) (Prophecy)

تعداد واحد: ۲ واحد	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** الهیات حکمی قرآنی (۴) (انسان‌شناسی)
			عملی	
تعداد ساعت: ۳۲ ساعت		پایه	نظری	
			عملی	
		الزامی	نظری	**آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با مباحث الهیاتی درزمینهٔ نبوت و امامت
- بررسی مباحث راهنما شناسی در قرآن و حدیث با نگاهی حکمی

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم فیلسوف متکلمان در فهم و شرح معارف الهیاتی در قرآن و روایات
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات قرآنی حکمی در مباحث راهنماشناسی

اهداف مهارتی:

- تقویت توانایی تفسیری دانشجویان نسبت به آیات و روایات
- افزایش قدرت تحلیل دانشجویان در مباحث راهنماشناسی با روش حکمی
- ارزیابی تفاسیر حکمی و غیرحکمی آیات قرآنی در مباحث رهنماشناسی
- توانایی انجام پژوهش‌های قرآنی با استفاده از میراث کلامی و حکمی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات در زمینه مباحث راهنماشناسی

سرفصل درس:

- **سنت هدایت**
  - چیستی هدایت و معانی چهارگانه آن
  - فراگیری هدایت تکوینی نسبت به همه موجودات عالی
  - اختیار انسان در پذیرش هدایت تشریعی
- **ضرورت وجود انبیاء**
  - نقد و بررسی دیدگاه دنیاگرایانه و آخرت‌گرایانه از بعثت انبیاء
  - نگاه جامع (دنیوی و اخروی) به فلسفه بعثت انبیاء
- **نبی شناسی**
  - حقیقت وجودی نبی از دیدگاه حکیمان
  - لزوم انسان بودن پیامبر
  - کمالات نبی

- **راههای شناسایی پیامبر**
  - معجزه به عنوان مهمترین راه شناخت نبی
  - اعلام پیامبر پیشین
  - قرائن و شواهد کافی
- **معجزه**
  - حقیقت معجزه از نگاه قرآن، متکلمان و حکیمان
  - ضرورت معجزه
  - ممکن الوقوع بودن معجزه
  - لزوم فعلیت کمال سه قوه برای وقوع معجزه
  - فاعل معجزه از نگاه قرآن، متکلمان و حکیمان
- **عصمت**
  - مفهوم عصمت
    - تعریف متکلمان
    - تعریف حکما
  - طرح دیدگاه‌ها و ادله مخالفین عصمت انبیا و پاسخ به آن
  - عصمت و اختیار
  - ضرورت عصمت برای نبی
    - خلیفه الهی بودن
    - الگوبرداری از نبی
    - اعتماد مردم
  - مقایسه ادله چرایی عصمت
  - حیطه های مختلف عصمت
    - عصمت از گناه و اشتباه
    - عصمت از اشتباه در دریافت
    - حفظ و ابلاغ وحی
- **وحی**
  - وحی در قرآن
  - حقیقت وحی از نگاه قرآن ، متکلمان ، حکیمان و عارفان
  - تفاوت انسانها در قوه حدس و تفاوت مراتب پیامبران
  - تفاوت وحی با الهام و تحدیث و وسوسه
  - وحیانی بودن لفظ قرآن
- **تجدید نبوت**
  - علل تجدید نبوت‌ها
    - نظریه اقبال لاهوری
    - دیدگاه استاد مطهری

- **خاتمیت**
  - تبیین خاتمیت از نگاه مفسران شیعه و اهل سنت
  - چرایی خاتمیت از دیدگاه عقل
  - شبهات پیرامون خاتمیت
- **تکثر ادیان**
  - وحدت گوهر ادیان و اختلاف در شرایع
  - شبهات پلورالیسم و پاسخ به آن

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن سینا (۱۳۶۳)، المبدأ و المعاد، به اهتمام عبدالله نورانی، زیر نظر مهدی محقق، مؤسسه مطالعات اسلامی
- ابن سینا (۱۴۰۰ق)، رسائل ابن‌سینا، قم، انتشارات بیدار
- ابن‌میثم بحرانی(۱۴۰۶هـ)، قواعد المرام فی علم الکلام، تحقیق سید احمد حسینی، قم، مکتبة آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- حلی، حسن بن یوسف المطهر(۱۴۰۷هـ) کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد. متن خواجه نصیر الدین طوسی، مقدّمه و تصحیح و تعلیق حسن حسن زاده آملی، قم، مؤسسه النشر الاسلامی
- الشریف المرتضی (۱۴۱۱هـ) الذخیره فی علم الکلام. تحقیق سید احمد حسینی. قم: مؤسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه المدرسین بقم المشرفه.
- صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۹۸۱م)، الحکمة المتعالیة فی الأسفار العقلیة الاربعة، بیروت، دار احیاء التراث العربی، الطبعة الثالثة
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۶۰)، الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیه، تعلیق و تصحیح و مقدمه سید جلال الدین آشتیانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ دوم
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۷۸)، المظاهر الالهیه فی اسرار العلوم الکمالیه، تصحیح، تحقیق و مقدمه سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۱)، المبدأ و المعاد، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر محمد ذبیحی و دکتر جعفر شاه نظری، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۴)، شرح الاصول الکافی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، مفاتیح الغیب، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر نجفقلی حبیبی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، أسرار الآیات و أنوار البینات، رساله متشابهات القرآن، تحقیق محمد علی جاودان و سید محمدرضا بروجردی، با مقدمه و زیر نظر آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، تفسیر القرآن الکریم، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدوق (۱۳۹۵ق)، کمال الدین، تهران، انتشارات اسلامیه، چاپ دوم
- صدوق (ابن‌بابویه)، ابوجعفر محمّدبن علی بن الحسین (۱۴۱۴هـ/ ۱۹۹۳م) اعتقادات، مصنفات شیخ المفید، جلد ۵. بیروت. لبنان: دار المفید، الطبعه الثانیه.

- طباطبایی، محمد حسین(۱۴۱۷هـ)، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، مکتبة النشر الاسلامی
- طریحی، فخرالدین محمد (۱۴۰۳ق)، مجمع البحرین، بیروت، الوفاء
- طوسی، محمد بن الحسن (۱۴۱۴ق)، الرسائل العشر، قم، انشر الاسلامی، چاپ دوم
- فارابی، ابو نص محمد (۱۳۷۹)، سیاست مدنیه، ترجمه و تحشیه سید جعفر سجادی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ سوم
- فارابی، ابو نصر (۱۳۸۹)، فصوص الحکمة، شرح سید اسماعیل الحسینی الشنب غازانی، حواشی و تعلیقات محمد باقرالداماد، تحقیق علی اوجبی، تهران، حکمت، چاپ نخست
- فارابی، ابو نصر محمد (۱۳۷۹)، اندیشه‌های اهل مدینه فاضله، ترجمه و تحشیه سید جعفر سجادی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ نخست
- فیاض لاهیجی، عبدالرزاق (۱۳۸۳)، گوهر مراد، تهران، نشر سایه، چاپ نخست
- فیض کاشانی(۱۴۱۸هـ)، علم الیقین فی اصول الدین، تحقیق و تصحیح محسن بیدارفر، قم، انتشارات بیدار، چاپ نخست
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان(۱۴۱۴ق/۱۹۹۳م)، سلسلة مؤلفات الشیخ المفید، ج۴ ، ج۵ ، ج۸ ، ج۱۰، بیروت، دار المفید، الطبعة الثانیة
- نصیر الدین طوسی، محمد (۱۳۷۴)، قواعد العقاید، قم، مرکز مدیریت الحوزة العلمیة
- نصیر الدین طوسی، محمد (۱۴۰۵ق)، تلخیص المحصل، بیروت، دارالاضواء، الطبع الثانی

نام درس به فارسی: الهیات حکمی قرآنی (٦) (امامت)	نام درس به انگلیسی: Theosophic -Qur'anic Theology (٦) (Imamate)

تعداد واحد: ۲ واحد **تعداد ساعت:** ۳۲ ساعت	**نوع درس:**	جبرانی	نظری عملی	**پیش‌نیاز:** الهیات حکمی قرآنی (۴) (انسان‌شناسی) **آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
		پایه	نظری عملی	
		الزامی	نظری عملی	
		اختیاری	نظری عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی :

- آشنایی با مباحث الهیاتی درزمینهٔ نبوت و امامت
- بررسی مباحث راهنما شناسی در قرآن و حدیث با نگاهی حکمی

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم فیلسوف متکلمان در فهم و شرح معارف الهیاتی در قرآن و روایات
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات قرآنی حکمی در مباحث راهنماشناسی

اهداف مهارتی:

- تقویت توانایی تفسیری دانشجویان نسبت به آیات و روایات
- افزایش قدرت تحلیل دانشجویان در مباحث راهنماشناسی با روش حکمی
- ارزیابی تفاسیر حکمی و غیرحکمی آیات قرآنی در مباحث رهنماشناسی
- توانایی انجام پژوهش‌های قرآنی با استفاده از میراث کلامی و حکمی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات در زمینه مباحث راهنماشناسی

سرفصل درس:

- **تبیین مفهوم امامت**
  - حقیقت امامت از نگاه قرآن ، متکلمان ، حکیمان
  - نسبت امامت با نبوت و رسالت
  - اختلاف شیعه و سنی در امامت و خلافت
  - وظایف و شئون امام
    - تعلیم و تربیت عمومی
    - وظایف سیاسی ـ اجتماعی امام
    - بیان دین
- **حقیقت ولایت**
  - معانی ولایت در قرآن
  - ولایت از دیدگاه متکلمان و حکیمان

- تبیین حکمی ولایت اولیاء خدا
- اقسام ولایت خدا: تکوینی و تشریعی
- نسبت امامت با ولایت تکوینی و تشریعی در قرآن و کلام حکما

- **رابطهٔ امامت و هدایت**
  - تبیین حکمی هدایت تکوینی و تشریعی
  - نسبت امامت با اقسام هدایت
- **علم امام**
  - تحقق علوم غیبی برای اولیاء الهی
  - علم امام به غیب
  - تبیین کیفیت علم امام
  - ضرورت علم لدنی برای امام
- **عصمت امام**
  - تبیین حکمی عصمت
  - ضرورت عصمت امام
- **افضلیت امام**
  - ضرورت افضلیت امام نزد حکما
  - دیدگاه اهل سنت در این مسأله
- **نصب الهی امام**
  - ضرورت نصب الهی امام نزد حکما
  - بررسی و نقد دیدگاه اهل سنت در این مسأله
- **وظایف و شئون امام**
  - تعلیم و تربیت عمومی
  - وظایف اجتماعی امام
  - امام و رهبری جامعه

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن سینا (۱۳۶۳)، المبدأ و المعاد، به اهتمام عبدالله نورانی، زیر نظر مهدی محقق، مؤسسه مطالعات اسلامی
- ابن سینا (۱۴۰۰ق)، رسائل ابن‌سینا، قم، انتشارات بیدار
- ابن‌میثم بحرانی(۱۴۰۶هـ)، قواعد المرام فی علم الکلام، تحقیق سید احمد حسینی، قم، مکتبة آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- حلی، حسن بن یوسف المطهر(۱۴۰۷هـ) کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد، متن خواجه نصیر الدین طوسی، مقدّمه و تصحیح و تعلیق حسن حسن زاده آملی، قم، مؤسسه النشر الاسلامی
- خمینی، امام روح الله (۱۳۸۱)، امامت و انسان کامل، تهران، موسسهٔ تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- الشریف المرتضی (۱۴۱۱هـ) الذخیره فی علم الکلام، تحقیق سید احمد حسینی، قم: مؤسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه

المدرسین بقم المشرفه.
- صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۹۸۱م)، الحکمة المتعالیة فی الأسفار العقلیة الاربعة، بیروت، دار احیاء التراث العربی، الطبعة الثالثة
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۶۰)، الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیه، تعلیق و تصحیح و مقدمه سید جلال الدین آشتیانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ دوم
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۷۸)، المظاهر الالهیه فی اسرار العلوم الکمالیه، تصحیح، تحقیق و مقدمه سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۱)، المبدأ و المعاد، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر محمد ذبیحی و دکتر جعفر شاه نظری، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۴)، شرح الاصول الکافی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، مفاتیح الغیب، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر نجفقلی حبیبی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، أسرار الآیات و أنوار البینات، رساله متشابهات القرآن، تحقیق محمد علی جاودان و سید محمدرضا بروجردی، با مقدمه و زیر نظر آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، تفسیر القرآن الکریم، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدوق (۱۳۹۵ق)، کمال الدین، تهران، انتشارات اسلامیه، چاپ دوم
- صدوق (ابن‌بابویه)، ابوجعفر محمّدبن علی بن الحسین (۱۴۱۴هـ/ ۱۹۹۳م) اعتقادات، مصنفات شیخ المفید، جلد ۵. بیروت. لبنان: دار المفید، الطبعه الثانیه.
- طباطبایی، محمد حسین(۱۴۱۷هـ)، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، مکتبة النشر الاسلامی
- طریحی، فخرالدین محمد (۱۴۰۳ق)، مجمع البحرین، بیروت، الوفاء
- طوسی، محمد بن الحسن (۱۴۱۴ق)، الرسائل العشر، قم، انشر الاسلامی، چاپ دوم
- فارابی، ابو نص محمد (۱۳۷۹)، سیاست مدنیه، ترجمه و تحشیه سید جعفر سجادی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ سوم
- فارابی، ابو نصر (۱۳۸۹)، فصوص الحکمة، شرح سید اسماعیل الحسینی الشنب غازانی، حواشی و تعلیقات محمد باقرالداماد، تحقیق علی اوجبی، تهران، حکمت، چاپ نخست
- فارابی، ابو نصر محمد (۱۳۷۹)، اندیشه‌های اهل مدینه فاضله، ترجمه و تحشیه سید جعفر سجادی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ نخست
- فیاض لاهیجی، عبدالرزاق (۱۳۸۳)، گوهر مراد، تهران، نشر سایه، چاپ نخست
- فیض کاشانی(۱۴۱۸هـ)، علم الیقین فی اصول الدین، تحقیق و تصحیح محسن بیدارفر، قم، انتشارات بیدار، چاپ نخست
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان(۱۴۱۴ق/۱۹۹۳م)، سلسلة مؤلفات الشیخ المفید، ج۴ ، ج۵ ، ج۸ ، ج۱۰، بیروت، دار المفید، الطبعة الثانیة
- نصیر الدین طوسی، محمد (۱۳۷۴)، قواعد العقاید، قم، مرکز مدیریت الحوزة العلمیة
- نصیر الدین طوسی، محمد (۱۴۰۵ق)، تلخیص المحصل، بیروت، دارالاضواء، الطبع الثانی

نام درس به فارسی:	نام درس به انگلیسی:
الهیات حکمی قرآنی (۷) (معادشناسی)	Theosophic -Qur'anic Theology (۷) (Eschatology)

تعداد واحد: ۲ واحد	**نوع درس:**	جبرانی	نظری	**پیش‌نیاز:** الهیات حکمی قرآنی (۴) (انسان‌شناسی)
			عملی	
تعداد ساعت: ۳۲ ساعت		پایه	نظری	
			عملی	**آموزش تکمیلی عملی (سمینار):** ندارد
		الزامی	نظری	
			عملی	
		اختیاری	نظری	
			عملی	

اهداف درس:

اهداف شناختی:

- بررسی مباحث معاد در قرآن و حدیث با نگاهی حکمی
- آشنایی با نگاه متکلمان و فیلسوفان نسبت به معاد و زندگی اخروی

اهداف گرایشی:

- اعتقاد به سهم عظیم فیلسوف متکلمان در فهم و شرح آیات قرآنی و روایات درباره معاد
- ایجاد علاقه و اشتیاق نسبت به انجام مطالعات قرآنی حکمی در مباحث معاد

اهداف مهارتی:

- تقویت توانایی تفسیری دانشجویان نسبت به آیات و روایات در مباحث معاد
- افزایش قدرت تحلیل دانشجویان در مباحث معاد شناسی با روش حکمی
- ارزیابی تفاسیر حکمی و غیرحکمی آیات قرآنی در مباحث مربوط به معاد
- توانایی انجام پژوهش‌های قرآنی با استفاده از میراث کلامی و حکمی
- توانایی نقد و بررسی دیدگاه‌های مخالفان و پاسخ‌گویی به شبهات در زمینه مباحث معاد شناسی

سرفصل درس:

- **فصل اول: اثبات معاد**
  - **اثبات معاد در قرآن**
    - امکان معاد
      - **قدرت و علم بیکران خداوند**
      - **آفرینش نخستین انسان**
      - **نمونه‌های معاد**
    - **ضرورت معاد**
      - بر اساس حکمت الهی
      - بر اساس عدل الهی
  - **اثبات معاد از نظر عقل**

- برهان حکمت
- برهان عدالت
- برهان فطرت
- برهان حرکت

○ **فصل دوم: پدیده مرگ**

- **حقیقت مرگ در آیات و روایات**
  - همگانی بودن و قطعیت مرگ
  - مشابهت مرگ با خواب
  - مرگ : دریافت کامل نفس
  - اقسام مرگ
  - تفاوت وضعیت مؤمنان و کافران هنگام مرگ
- **مرگ از نظر متکلمان و فیلسوفان**
  - مرگ قطع ارتباط روح از بدن
  - مرگ عبور از یک نشئه به نشئه دیگر
  - اقسام مرگ: طبیعی، اخترامی، اختیاری

○ **فصل سوم: برزخ**

- **حیات برزخی در قرآن و حدیث**
  - دلایل نقلی بر وجود حیات برزخی
    - تصریح به وجود برزخ
    - وجود حیات پس از مرگ
    - گفتگو مردگان و فرشتگان
    - پاداش و عذاب برزخی
    - مواقف برزخ
- **حیات برزخی از نظر متکلمان و فیلسوفان**
  - اثبات حیات برزخی
  - خیال متصل ، خیال منفصل
  - عالم برزخ، عالم مثال
  - تجسم اعمال
  - تکامل در برزخ:
    - تکامل نفس از طریق معرفت
    - تکامل نفس از طریق آثار ما تأخر
    - تکامل نفس از طریق گذراندن مواقف برزخ

○ **فصل چهارم: قیامت**

- **قیامت در قرآن و روایات**
  - حوادث قبل از قیامت

- حکومت مستضعفان در زمین با قیام حضرت مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف)
- رجعت
  - حوادث قیامت
    - نفخ صور
    - تحول در زمین و آسمان
  - نظام جدید آفرینش
- **توصیف قیامت در آثار متکلمان و فیلسوفان**
  - حرکت جوهری در عالم طبیعت
  - حقیقت نفخ صور
  - به فعلیت رسیدن همه استعدادهای عالم ماده (تجرد عالم اجسام)

○ **فصل پنجم: حشر**

- **همگانی بودن حشر**
- **کیفیت حشر** در قرآن و روایات
  - **ساحت روحانی معاد**
  - **ساحت جسمانی معاد**
- **کیفیت حشر از نگاه متکلمان و فیلسوفان**
  - حیوانات و نباتات و جامدات
  - اقوال مختلف در مورد کیفیت معاد
    - معاد جسمانی
    - معاد روحانی
    - معاد جسمانی- روحانی
- **کیفیت بدن اخروی**
  - نظریه عینیت
  - نظریه مثلیت
- **کتاب یا نامه اعمال**
  - کتاب اعمال در قرآن و روایات
  - حقیقت نامه عمل از نگاه متکلمان و فیلسوفان
- **میزان یا سنجش اعمال**
  - میزان در قرآن و روایات
  - میزان از دیدگاه متکلمان و فیلسوفان
  - حقیقت حساب و سؤال اخروی

○ **فصل ششم: نظام جزا و پاداش اخروی**

- **رابطه دنیا و آخرت**
  - رابطه دنیا و آخرت در آیات و روایات

- تحلیل متکلمان و فیلسوفان از نسبت دنیا و آخرت
  - رابطه تکوینی و حقیقی
  - رابطه ظاهر و باطن

- **تجسم اعمال**
  - تجسم اعمال از نگاه قرآن و روایات
  - حقیقت تجسم اعمال در آثار کلامی و فلسفی
    - رابطه حقیقی یا تکوینی بین عمل و بدن اخروی
    - جسم اعمال- باطن اعمال
    - وجود علم و شعور در اعضاء بدن اخروی

- **بهشت و جهنم**
  - توصیف بهشت و جهنم در قرآن و روایات
    - تحقق فعلی بهشت و جهنم
    - مقامات و نعمت‌های بهشت
    - عذاب دوزخ

- **حقیقت بهشت و جهنم از دیدگاه متکلمان و فیلسوفان**

روش ارزشیابی:

ارزشیابی مستمر	میان‌ترم	آزمون نهایی	تحقیق یا پروژه
×	✓	✓	✓

منابع:

- ابن سینا، حسین بن عبد الله (۱۳۲۶ق)، تسع رسائل فی الحکمه و الطبیعیات، قاهره، دارالعرب، الطبع الثانی
- ابن سینا، حسین بن عبد الله (۱۴۰۰ق) ، رسائل ابن‌سینا، قم، بیدار
- ابن نوبخت، ابو اسحاق ابراهیم (۱۴۱۳ق)، الیاقوت فی علم الکلام، تحقیق علی اکبر ضیایی، قم ، کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- ابن‌بابویه (صدوق)، محمد بن علی (۱۴۱۴ق/ ۱۹۹۳م) اعتقادات، در مصنفات شیخ المفید، جلد ۵. بیروت. لبنان: دار المفید، الطبعه الثانیه.
- ابن‌میثم بحرانی(۱۴۰۶ق)، قواعد المرام فی علم الکلام، تحقیق سید احمد حسینی، قم، مکتبة آیت الله العظمی مرعشی نجفی
- آشتیانی، سید جلال الدین (۱۳۸۵)، شرح بر زاد المسافر ملاصدرا: معاد جسمانی، تهران، امیر کبیر
- حلی، حسن بن یوسف المطهر (۱۳۸۶)، انوار الملکوت فی شرح الیاقوت، تحقیق علی اکبر ضیائی، نشر بین المللی الهدی
- حلی، حسن بن یوسف المطهر(۱۴۰۷ق) کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد. متن خواجه نصیر الدین طوسی، مقدمه و تصحیح و تعلیق حسن حسن زاده آملی، قم، مؤسسه النشر الاسلامی
- خمینی، امام روح الله (۱۳۸۳)، معاد، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)
- خمینی، امام روح الله (۱۳۸۵)، تقریرات فلسفه امام خمینی قدس سره، جلد سوم: اسفار، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)
- سبزواری، ملا هادی (۱۳۸۳)، اسرار الحکم، مقدمه استاد صدوقی، تصحیح کریم فیضی، قم، مطبوعات دینی، چاپ نخست
- سبزواری، هادی بن مهدی (۱۳۷۰)، رسائل حکیم سبزواری، تصحیح و تحقیق و مقدمه سید جلال الدین آشتیانی، تهران، انتشارات اسوه
- الشریف المرتضی (۱۴۱۱ق) الذخیره فی علم الکلام. تحقیق سید احمد حسینی. قم: مؤسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه

المدرسین بقم المشرفه

- صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۹۸۱م)، الحکمة المتعالیة فی الأسفار العقلیة الاربعة، بیروت، دار احیاء التراث العربی، الطبعة الثالثة
- صدرالدین شیرازی، (۱۴۲۷/۱۳۸۵ق) مجموعه رسائل فلسفی صدرالمتألهین. به اهتمام حامد ناجی اصفهانی. تهران: حکمت، چاپ سوم.
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (۱۳۶۰)، الشواهد الربوبیه فی المناهج السلوکیة، تعلیق، تصحیح و مقدمه سید جلال الدین آشتیانی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۷۸)، المظاهر الالهیه فی اسرار العلوم الکمالیه، تصحیح، تحقیق و مقدمه سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۱)، المبدأ و المعاد، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر محمد ذبیحی و دکتر جعفر شاه نظری، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۶)، مفاتیح الغیب، تصحیح، تحقیق و مقدمه دکتر نجفقلی حبیبی، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، أسرار الآیات و أنوار البینات، رساله متشابهات القرآن، تحقیق محمد علی جاودان و سید محمدرضا بروجردی، با مقدمه و زیر نظر آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۳۸۹)، تفسیر القرآن الکریم، ج۵ ، ج۶ ، به اشراف آیت الله سید محمد خامنه‌ای، تهران، بنیاد اسلامی صدرا، چاپ نخست
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم(۱۴۲۰ق/۲۰۰۰م)، کتاب العرشیه، تصحیح و تعلیق فاتن محمد خلیل اللبون فولادکار، بیروت- لبنان، مؤسسة التاریخ العربی، الطبعة الاولی
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۹۱)، انسان از آغاز تا انجام، ترجمه و تعلیقات صادق لاریجانی، به کوشش سید هادی خسروشاهی، قم، بوستان کتاب، چاپ چهارم
- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۸۶)، تفسیر المیزان، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی
- طوسی، محمد بن الحسن (۱۴۰۶ق)، الاقتصاد فیما یتعلق بالاعتقاد، بیروت، دار الأضواء، چاپ دوم
- طوسی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق)، تبیان فی تفسیرالقرآن، بیروت، داراحیاءالتراث العربی
- فاضل مقداد، جمال الدین مقداد بن عبد الله (۱۳۸۷)، اللوامع الالهیه فی المباحث الکلامیه، تحقیق محمد علی قاضی طباطبایی، قم، بوستان کتاب
- فیض کاشانی، محسن (۱۳۸۴)، علم الیقین فی اصول الدین، تحقیق و تعلیق محسن بیدارفر، جلد ۲، قم، بیدار، چاپ دوم
- قطب الدین شیرازی (۱۳۸۸)، شرح حکمه الاشراق سهروردی، به انضمام تعلیقات صدرالمتألهین، تصحیح و تحقیق سید محمد موسوی، مقدمه سید حسین نصر، تهران، حکمت، چاپ نخست
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان(۱۴۱۴ق/۱۹۹۳م)، سلسلة مؤلفات الشیخ المفید،ج۴ ، ج۵ ، ج۱۰، بیروت، دار المفید، الطبعة الثانیة
- نصیر الدین طوسی، محمد (۱۳۷۴)، آغاز و انجام، تعلیقات حسن حسن‌زاده آملی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ چهارم
- نعیما طالقانی، محمد نعیم محمد تقی (۱۳۹۰)، ملخص منهج الرشاد فی المعاد الجسمانی، تحقیق رضا استادی، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی